

INHOUD

Van het bestuur

- Wij zoeken een nieuwe secretaris 3
- Boek over Binnenweg en Raadhuisstraat 4

Evenementen

- Excursie naar Molen de Adriaan, 27 februari 2010 5
- Rondwandeling door Schoten, 17 april 2010 6
- Jaarprogramma 2010 7
- Ontdekkingen in de Vijfhoek, wandeling van 10 oktober 2009 8
- Najaarsbijeenkomst HVHB groot succes 10

Karakterbehoud

- Karakterbehoud: de stand van zaken in december 2009 12

Heemstede

- Van Manpads Glorie en suikerpeer, interview met Peter van Wijk 15
- Blekerijen en wasserijen in Kennemerland (4) 24
- Architect J. Ph. Peper 33
- Naspeuringen naar Alexander van Taack Trakranen 37

Bennebroek

- Het familiaalalbum van de kleindochter van de dominee 39

Vaste rubrieken

- Historische actualiteiten 43
- Reacties van lezers 48
- Nieuwe leden 49
- Interessant in de regio 50
- Uit voorraad leverbaar 52

VOOR UW AGENDA

27 februari	Excursie Molen de Adriaan (inschrijven, zie pag. 5)
17 april	Rondwandeling door Schoten (inschrijven, zie pag. 6)
20 mei	Voorjaarsbijeenkomst HVHB, raadhuis Heemstede
juni	Avondwandeling in Bloemendaal
11 september	Open Monumentendag
oktober	Rondleiding Doopsgezinde Kerk
4 november	Najaarsbijeenkomst HVHB

Foto voorzijde omslag: Oude lindebomen bij het Huis te Manpad, links van het grote toegangshek. Over de vervanging van de linden bij het Manpad leest u in een volgend nummer. In deze HeerlijkHeden vindt u een bijdrage over de boomgaard in de moestuin. (Foto: Marloes van Buuren)

Bestuur

Jaap Verschoor, voorzitter
 Ad van Unnik, secretaris
 Ton Bruseker, penningmeester
 en ledenadministratie
 Marijke Meyer-Wijnaendts,
 karakterbehoud
 Marc de Bruijn, marketing en PR
 Gerry Weijers-van Vugt,
 evenementencommissie
 Marloes van Buuren,
 redactie HeerlijkHeden

Secretariaat

A.J.M. van Unnik
 Lage Duin 66
 2121 CH Bennebroek
 023 584 64 12
 advanunnik@hotmail.com

Ledenadministratie

Ton Bruseker
 Beethovenlaan 27
 2102 ES Heemstede
 023 52 85 525
 ton.bruseker@planet.nl

Redactie HeerlijkHeden

Marloes van Buuren
 Frans Harm
 Hans Krol
 Cees Peper

Redactieadres

M.L.C. van Buuren
 Richard Holplein 10

2102 EP Heemstede
 023 529 07 56
 marloes.van.buuren@planet.nl

Werkgroep karakterbehoud

Michel Bakker
 Jan Elissen
 Marcel Maassen
 Martin Pulleman
 Marijke Meyer-Wijnaendts
 Maarten van Voorst van Beest

Evenementencommissie

Eveline van Bommel-Noorman
 van der Dussen
 Marijke van Donge-Last
 Theo Jonckbloedt
 Tineke Mascini-Maartense
 Gerry Weijers-van Vugt

Historische informatie

J.L.P.M. Krol
 Johannes Verhulstlaan 26
 2102 XT Heemstede
 023 528 29 77
 jlpmkrol@tiscali.nl

Website

www.hv-hb.nl
 webmaster: Alexander Koopman
 alexanderkoopman@xs4all.nl

Drukwerk HeerlijkHeden

Paswerk, Cruquius

HVHB: doelstelling en activiteiten

Het bevorderen van kennis over en belangstelling voor de geschiedenis van Heemstede en Bennebroek en de zorg voor het karakterbehoud van hetgeen van historische, stedenbouwkundige, architectonische en/of landschappelijke betekenis is. De vereniging geeft het kwartaaltijdschrift HeerlijkHeden en historische publicaties uit, organiseert excursies, geeft lezingen, werkt mee aan de jaarlijkse Open Monumentendagen en is alert op de instandhouding van karakteristieke elementen in beide gemeenten.

Lidmaatschap

Aanmelding, opzegging en adreswijziging bij de ledenadministratie of via www.hv-hb.nl. Het lidmaatschap loopt jaarlijks door, tenzij u schriftelijk opzegt vóór 1 november. De contributie is € 18,- per jaar (of zoveel meer als u zou willen geven), na ontvangst van een acceptgiro over te maken op postbanknummer 27 35 06 ten name van penningmeester HVHB, Heemstede. Buitenlandse leden die zich nieuw aanmelden betalen een toeslag vanwege de hogere verzendkosten.

De naam van ons blad

HeerlijkHeden verwijst naar de heerlijkheden Heemstede en Bennebroek, die in de voorbije eeuwen onder het gezag van een ambachtsheer stonden. De H, twee keer als hoofdletter geschreven, geeft aan dat het ook 'heden' nog 'heerlijk' is in deze plaatsen te wonen. Het silhouet op de omslag geeft van links naar rechts een aantal gebouwen van Bennebroek en Heemstede weer.

Kopij

Kopij voor HeerlijkHeden nummer 144 vóór 22 maart 2010 inleveren.

WIJ ZOEKEN EEN NIEUWE SECRETARIS

Ad van Unnik, onze huidige secretaris, zal op de algemene ledenvergadering in mei 2010 terugtreden als bestuurslid. Tegen die tijd heeft hij de functie zes jaar met veel plezier en grote inzet vervuld.

Op de najaarsbijeenkomst van 12 november jl heeft het bestuur de leden gevraagd om tijd vrij te maken voor bestuurs- en commissiewerk. Voor een mogelijke bestuursfunctie heeft zich tot op heden niemand gemeld. Daarom roept het bestuur belangstellenden op voor het vervullen van de functie van:

secretaris HVHB

Wat doet de secretaris:

- Is een spin in het web van de vereniging
- Bewaakt de uitvoering van het vastgestelde beleid en de doelstellingen van de vereniging
- Maakt het verslag van bestuursvergaderingen en ledenvergaderingen en stelt samen met de voorzitter de agenda op
- Stelt zelfstandig of in samenwerking met andere bestuursleden nota's, beleidsnotities en brieven op
- Onderhoudt contact met zusterverenigingen

Tijdsbeslag:

- Circa 10 bestuursvergaderingen en 2 ledenvergaderingen per jaar, plus de verslaglegging daarvan
- Periodiek overleg met individuele bestuursleden, gemeentebesturen en zusterorganisaties
- Incidentele perscontacten

Wie niet alleen lid wil zijn van de vereniging, maar ook daadwerkelijk vorm wil geven aan het realiseren van de doelstellingen van de HVHB, vragen wij te reageren.

Belangstellenden wordt verzocht contact op te nemen met voorzitter Jaap Verschoor - 023 547 6709 (overdag), 023 547 6609 (avond) of 06 5050 5640 (mobiel);
e-mail familie.verschoor@planet.nl.

Kent u iemand in uw omgeving van wie u denkt dat hij of zij geschikt zou zijn, dan horen wij dat ook graag!

We zijn benieuwd naar de reacties, die uiteraard vertrouwelijk worden behandeld.

Jaap Verschoor - voorzitter HVHB

BOEK OVER BINNENWEG EN RAADHUISSTRAAT

Na een ingrijpende herinrichting zal in september 2010 de vernieuwde Binnenweg in Heemstede opgeleverd worden. Reden voor de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek om rond die tijd een boek uit te brengen over Binnenweg en Raadhuisstraat in verleden en heden.

Het boek zal de rijke geschiedenis van de straat uit de doeken doen. Hoe is de straat ooit ontstaan, welke functie had deze verbinding in de loop der eeuwen en hoe heeft die zich tot de winkelstraat ontwikkeld die ze nu is? Ook aan de tram is een hoofdstuk gewijd. Daarnaast worden er portretten van enkele huidige winkels en winkeliers in opgenomen. Het boek wordt uitgevoerd in full-colour en zal rijk geïllustreerd zijn. Kortom, een boeiende mix van verleden en heden.

Medewerking leden

Het boek wordt samengesteld door een aantal deskundige auteurs. Daarnaast kunnen we echter heel goed de medewerking van de leden gebruiken.

Wie heeft er bijvoorbeeld nog oude foto's of ander beeldmateriaal van de Binnenweg of Raadhuisstraat?

Wie heeft er nog speciale herinneringen aan bepaalde winkels?

Wie heeft er herinneringen aan bijzondere of bekende Heemstedenaren die er gewoond hebben?

Wie een bijdrage aan het boek denkt te kunnen leveren, verzoeken wij contact op te nemen met voorzitter Jaap Verschoor – liefst per e-mail (familie.verschoor@planet.nl), maar telefonisch kan natuurlijk ook: 023 547 6609 (na 20 uur) of 06 5050 5640.

We kunnen natuurlijk niet garanderen dat uw materiaal gebruikt kan worden, maar wellicht stuiten we op deze manier op onverwachte schatten!

Jaap Verschoor - voorzitter HVHB

Binnenweg en Raadhuisstraat in verleden en heden

Versijnt september 2010

Ca. 128 pagina's, full-colour

Formaat ca. 20 x 27 cm

Auteurs: *Michel Bakker, Ad van Kamp, Hans Krol, Meindert Stokroos, Wim de Wagt en Frits-David Zeiler*, plus bijdragen van *Marloes van Buuren, Frans Harm, Cees Peper en Klaartje Pompe*.

Verkoopprijs ca. € 25,-.

In het volgende nummer van HeerlijkHeden zullen we u informeren hoe u - met korting - op het boek kunt intekenen.

EXCURSIE NAAR MOLEN DE ADRIAAN, 27 FEBRUARI 2010

Stellingmolen de Adriaan is een beeldbepalend element langs het Spaarne in Haarlem. Vrijwel iedereen kent de molen, maar bent u er wel eens in geweest? Op zaterdag 27 februari kunt u de Adriaan met de HVHB bezoeken. Een deskundige molenaar laat ons kennismaken met de eeuwenoude techniek om wind om te zetten in productieve energie. In de molen vindt u veel informatie over molens in het algemeen en over de Adriaan in het bijzonder. Weet u bijvoorbeeld waarom deze molen een achtkante bovenbuitenkruijer wordt genoemd? Onder leiding van een enthousiaste gids en met behulp van modellen en visuele presentaties ontdekt u hoe de houten constructies aan de gang worden gehouden door de draaiende wieken.

De molen werd oorspronkelijk in 1778 gebouwd op de fundamenten van een oude verdedigingstoren, de Goevrouwetoren. In 1932 brandde de molen tot de grond toe af; een dramatisch gebeuren! Zeventig jaar later kon hij door inspanning van velen worden herbouwd.

Wilt u met ons mee, geef u dan op bij:

Eveline van Bommel 023 528 26 59 of bij
Theo Jonckbloedt 023 529 44 99

Kosten € 2,50 per persoon
Adres Molen de Adriaan, Papentorenvest 1a, Haarlem
Datum zaterdag 27 februari, om 1100 uur

Theo Jonckbloedt – evenementencommissie

*Sinds 2002 staat de herbouwde molen de Adriaan weer op de oude vertrouwde plek aan het Spaarne.
(Foto: Vincent van Buuren)*

RONDWANDELING DOOR SCHOTEN, 17 APRIL 2010

Op 17 april 2010 maken we onder de begeleiding van een enthousiaste gids van de Stichting Historisch Schoten een rondwandeling door Schoten in het huidige Haarlem Noord.

De gemeente Schoten is in 1798 ontstaan door het samengaan van 7 aan elkaar grenzende rechtsgebieden (heerlijkheden). De naamgever van de gemeente, het dorp Schoten, lag ten noorden van de Jan Gijzenkade rond de huidige Rijksstraatweg.

Gelijk met delen van Bloemendaal en Heemstede werd de hele gemeente Schoten in 1927 geannexeerd door Haarlem en hield daarmee na 129 jaar op te bestaan.

Maar de geschiedenis van Schoten wordt bewaard door onze zustervereniging de Stichting Historisch Schoten.

Een deskundige gids van deze vereniging zal ons veel interessants vertellen over dit (bijna) vergeten stukje van Haarlem-Noord.

De wandeling duurt ongeveer 1 tot 1½ uur.

We verzamelen (onder voorbehoud) bij verzorgingshuis Schoterhof, Plesmanplein 10, Haarlem. De kosten bedragen € 2,50 per persoon.

Wil u deelnemen aan deze interessante rondwandeling, geef u dan op bij:

Tineke Mascini: 023-5286496 of 06-26094840

Tineke Mascini - evenementencommissie

JAARPROGRAMMA 2010

Tijdens de najaarsbijeenkomst werd ook het programma van activiteiten voor het komende jaar gepresenteerd. Wat kunt u verwachten?

Belangrijk wordt de publicatie van een boek over de Binnenweg/Raadhuisstraat, waaraan momenteel gewerkt wordt. Dit fraai vormgegeven boek, voorzien van veel kleurenillustraties, verschijnt volgens planning in het najaar van 2010. Vanaf mei is er gelegenheid tot voorinschrijving.

Jaarplanning 2010

27 februari	Excursie Molen de Adriaan
17 april	Rondwandeling door Schoten
20 mei	Voorjaarsbijeenkomst, Raadhuis Heemstede (Presentatie door het Landschap Noord-Holland en een voorproefje van het Binnenwegboek)
juni	Avondwandeling in Bloemendaal Rondleiding Ipenrode (datum nader vast te stellen)
11 september	Open Monumentendag
oktober	Rondleiding Doopsgezinde Kerk
4 november	Najaarsbijeenkomst

Marc de Bruijn

ONTDEKKINGEN IN DE VIJFHOEK

WANDELING IN EEN VAN DE OUDSTE BUURTEN VAN HAARLEM

Een twintigtal HVHB-leden kwam zaterdag 10 oktober 2009 op de Botermarkt bijeen om een interessante wandeling in de Vijfhoek te maken. Gids was de charmante en van veel kennis voorziene Marjorie Vroom van de Haarlemse historische vereniging.

De naam van de wijk is in de volksmond ontstaan vanwege het centrale pleintje waar vijf straten samenkomen en de faam komt in eerste instantie van de linnenindustrie die na de 80-jarige oorlog ontstond. Dat had alles te maken met de Vlamingen die hier toen neerstreken. De meest invloedrijke was Lieven de Key, de man die Haarlem in die periode als bouwmeester een nieuw gezicht heeft gegeven.

De wandeling startte bij de fraaie poort (1612) van de bibliotheek waar op de binnenplaats werd stilgestaan bij de belegering van Haarlem door de Spanjaarden. Die 10 maanden durende belegering heeft nooit geresulteerd in een verovering, maar de volhardendheid van de Haarlemmers bracht wel armoe en honger. Nadat ook nog eens honderden huizen door een grote brand werden verwoest was de ellende compleet. De Spanjaarden dropen af - want Haarlem was niet interessant meer - maar de stad diende opnieuw te worden opgebouwd.

Staten- en stadsbestuur, die voornamelijk protestants waren, verwierven veel geld voor de opbouw van de stad door katholieke bezittingen te confisqueren. Deze bezittingen,

In het Elisabeth- of Gasthuishofje, in 1498 opgericht door Simon Pieterszoon van Loo. (Foto: Fred Weijers)

waaronder twintig kloosters, werden vervolgens afgebroken of van een andere bestemming voorzien. Panden en gronden kwamen vrij om o.a. de Vijfhoek met zijn vele hofjes te bouwen.

Het eerste hofje dat we bezochten was het Elisabeth- of Gasthuishofje, in 1498 opgericht door Simon Pieterszoon van Loo voor arme maar nette mensen. De naam Elisabeth is die van de koningsdochter die veel goeds onder de armen deed. Haar drie kroontjes zijn op de pomp en de gevelsteen terug te vinden.

Door de Vlamingstraat en de Drapenierstraat ging het naar de Wolstraat. Hier hoorden we over de lucratieve maar stinkende wolhandel en -industrie. Van de, meest Engelse, wol werd de dikke stof laken (Lange Lakenstraat) gemaakt die in Europa goed verkocht kon worden. In de Doelstraat staat een fabriek van Haarlemmer olie. Niet de originele van Klaas de Koning maar van concurrent Waaning. Ook deze productie ging niet zonder geurtjes gepaard. Wat zal het in die tijd gestonken hebben in de Vijfhoek!

Door naar het ruime Nieuwe Kerkplein. Hier zien we de Nieuwe Kerk met de fraaie tierelantijnig Vlaams aandoende toren van Lieven de Key en het strenge, strakke kerkgebouw, ontworpen door Jacob van Campen. Een merkwaardige combinatie misschien, maar toch zo op het oog een gelukkig bouwtechnisch huwelijk. Dat het plein niet strak is volgebouwd zoals de rest van de wijk komt doordat zich hier oorspronkelijk een grote kloostertuin bevond.

Door een door weinigen opgemerkt poortje komen we achterom binnen in het grootste hofje van Haarlem: De Proveniershof. Eigenlijk is het geen hofje maar een van de eerste sociale woningbouwprojecten. Hier geen dertien piepkleine huisjes, zoals in bijna elk ander hofje, maar een dubbele rij huizen aan drie zijden van de rechthoek. Wel vinden we ook hier de weldadige rust van de binnentuin, hoewel daar door de uitbaatster van de oude eetzaal flink aan getornd wordt.

Via het hofje van Guurtje de Waal (1616) in de Lange Annastraat komen we tenslotte bij het Brouwershofje (1479) in de Tuchhuisstraat. Dit hofje werd neergezet door het brouwersgilde en werd destijds mede bewoond door brouwersmeiden. Deze vrouwen beheerden de brouwerijen als de heren vergaderden of zakenreizen maakten. Als beloning voor hun gewaardeerde werk mochten zij er hun oude dag slijten.

Nog een weetje over Jopen-bier: de naam is niet afgeleid van ene Joop maar komt van de benaming Joop voor een bierton van 116 liter. Zo dan weten we dat ook en gaan door naar een verdiend kopje koffie in De Roemer.

Vincent Mascini

NAJAARSBIJEENKOMST HVHB GROOT SUCCES

Maria Delsman nam afscheid als lid van de evenementencommissie. (Foto: Marloes van Buuren)

De najaarsbijeenkomst van de HVHB op 12 november in het Trefpunt in Bennebroek werd bezocht door zo'n 150 mensen, ruim twee keer zoveel als voorgaande jaren. Het programma was heel gevarieerd.

Tijdens het uiterst korte, formele eerste deel van de avond werd Marijke Meyer herbenoemd als bestuurslid en namen we afscheid van Maria Delsman als lid van de evenementencommissie.

Daarna hield Hans van der Prijt, van origine Heemstedeenaar en auteur van het boek *Er was een plek waar alles anders was*, een presentatie over schrijvers in Heemstede en Bennebroek. Aan de hand van foto's en boekfragmenten ging Van der Prijt boeiend in op onder andere Godfried Bomans, Nicolaas Beets, Apie Prins en Harry Mulisch. Aan

Mulisch ontleende Van der Prijt ook de titel van zijn boek, dat o.a. bij boekhandel Blokker verkrijgbaar is.

Vervolgens ging Hans Krol in nader in op 'De horeca van Heemstede en Bennebroek in verleden en heden', de special die hij schreef bij de vorige HeerlijkHeden. Krol toonde tal van afbeeldingen en vertelde allerhande bijzonderheden. Het leek alsof hij werkelijk iedere kroeg of eethuis zelf bezocht had.

Tenslotte gaf Paul Brantjes van Brantjes Wijnimport toelichting op de vier speciaal voor de HVHB geselecteerde Heemstede/Bennebroekwijnen. Daarna konden alle aanwezigen deze wijnen proeven. Daar werd druk gebruik van gemaakt en de aanwezigen lieten zich de Adriaan Pauw, de Berkenrode, de Geleerde Man en de HeerlijkHeden goed smaken.

Het werd een intensieve en gezellige nazit. Veel mensen maakten gebruik van de mogelijkheid om de wijn die ze net geproefd hadden direct te bestellen.

Wijn bestellen?

Wie niet aanwezig was op de najaarsbijeenkomst kan alsnog wijn bestellen door het formulier bij HeerlijkHeden 142 in te vullen en op te sturen naar Paul Brantjes Wijnimport. Nog makkelijker is bestellen via www.brantjeswijn.nl. Selecteer hier Wijnen Webshop. Klik dan bij 'Zoeken op land' op het logo van de HVHB met de twee sleutels. U ziet dan de vier soorten wijn, met hun speciaal ontworpen etiketten.

Bij bestelling van 4 of 6 flessen kost de wijn (ongeacht de soort) € 6,50 per fles; bij 8 of 10 flessen € 6,25 per fles en bij 12 of meer flessen € 6,- per fles. De wijn wordt thuis

Wijn proeven na afloop. (Foto: Marloes van Buuren)

afgeleverd. Bij een bestelling van vier of zes flessen krijgt u, zolang de voorraad strekt gratis de special 'De horeca in Heemstede en Bennebroek in verleden en heden'. Zelf heeft u die natuurlijk al, maar als u de wijn wilt weggeven is het een leuke extra erbij. (Bij acht flessen of tien flessen krijgt u twee specials, bij twaalf of meer flessen krijgt u drie specials.)

Marc de Bruijn

AANVULLING BIJ ARTIKEL HERENZANDVAART IN HH 142

Bij het artikel over de Herenzandvaart in de vorige HeerlijkHeden is door schuiven in de opmaak helaas onderaan de naam van de schrijver weggefallen. Uiteraard verdient auteur **Frits Hazenberg** dat we dat hierbij rechtzetten!

Als aanvulling vermelden we ook nog dat de afbeelding van het schilderij van Jan Lagoor (pag. 27 en in uitsnede op de omslag van het blad) ter beschikking is gesteld door kunsthandel Hoogsteder & Hoogsteder uit Den Haag.

KARAKTERBEHOUD: DE STAND VAN ZAKEN IN DECEMBER 2009

De volgende onderwerpen zijn op dit moment actueel:

- Gemeentelijke monumentenlijst Bennebroek
- Gemeentelijke monumentenlijst Heemstede
- Wilhelminaplein, Heemstede
- Conceptnota archeologie.

Gemeentelijke monumentenlijst Bennebroek

Op 17 november jl. heeft er overleg plaatsgevonden over uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst in de gemeente Bloemendaal. In de (oude) gemeente Bloemendaal zijn indertijd veel panden/objecten geselecteerd voor opname op de lijst, maar nooit aangewezen. Dit was voor de verantwoordelijk ambtenaar aanleiding om hiermee aan de slag te gaan. Een uitnodiging volgde om hierover te komen praten, samen met Ons Bloemendaal en de Stichting Bescherming Erfgoed Zuid-Kennemerland (SBEZK). Omdat op deze lijst helemaal geen Bennebroekse voorstellen stonden, hebben wij als HVHB een voorstel gedaan voor aanvulling van het Bennebroekse gedeelte. Het hele traject kan wel een jaar duren, maar er wordt naar gestreefd om rond de Open Monumentendagen in 2010 met een aangevulde gemeentelijke monumentenlijst naar buiten te komen.

*Van Merlenlaan 7, Huize Welgelegen, wordt toegevoegd aan de lijst van gemeentelijke monumenten.
(Foto: Marloes van Buuren)*

De Levensloop van beeldhouwer Van den Eijnde, hier nog in de oude situatie aan de Van den Eijndekade, is een gemeentelijk monument geworden. Het krijgt een nieuwe plek in de gevel van appartementencomplex 'De Compagnie', onderdeel van het Watertorenproject. (Foto: V.C. Klep)

Uitbreiding gemeentelijk monumentenlijst Heemstede

Geruime tijd geleden heeft de HVHB de gemeente Heemstede verzocht de lijst van 2005 van gemeentelijke monumenten uit te breiden. De HVHB heeft daartoe een lijst van panden en objecten voorgesteld. De gemeente heeft nu over de helft daarvan een beslissing genomen.

Enkele objecten zijn afgewezen (Hageveld 23, de IJzeren Brug en het tegelplateau van Peeperkorn aan de Blekersvaartweg), maar aan 14 panden en objecten is de status van gemeentelijk monument toegekend. De HVHB is blij met en ook trots op de uitbreiding van de lijst.

Het gaat om:

- Raadhuisstraat 28 (beter bekend als Het Okshoofd, nu Delizia)
- Raadhuisstraat 49 (gebouwd als kruidenierswinkel voor J. Zijlstra met fraaie art deco-elementen op de pui)
- Hageveld 1 (Villa 't Clooster)
- Hageveld 5
- Hageveld 7

Vrijwel het hele ensemble Raadhuisplein 3 t/m Van Merlenlaan 7, tegenover het raadhuis:

- Raadhuisplein 3 (op de hoek met de Valkenburgerlaan)
- Raadhuisplein 5

(Over Raadhuisplein 7 wordt nog gesproken. Raadhuisplein 9, Overlaan, het voormalige raadhuis, is al een rijksmonument.)

- Van Merlenlaan 1 en 3 (twee onder één kap)
- Van Merlenlaan 5
- Van Merlenlaan 7 (Welgelegen)
- De Levensloop en de Pelikaan (sculpturen van kalksteen, in 1933 gemaakt door beeldhouwer H.A. van den Eijnde voor de gevel van het hoofdkantoor van

- verzekeringsmaatschappij OLVEH in Den Haag. Na afbraak van het gebouw zijn ze in 1969 geschonken aan de gemeente Heemstede, waar Van den Eijnde lange tijd heeft gewoond en gewerkt. De Pelikaan staat op de Laan van Rozenburg, de Levensloop staat nu nog op een tijdelijke plaats aan de Van den Eijndekade, maar krijgt, mede in overleg met de HVHB, een nieuwe plek in de gevel van appartementencomplex 'De Compagnie', onderdeel van het Watertorenproject.
- het Vrijheidsbeeld aan de Vrijheidsdreef.

Wilhelminaplein

Na de enquête is de gemeenteraad akkoord gegaan met de toekomstvisie en het plan van aanpak voor het Wilhelminaplein. In december is het overleg tussen gemeente en klankbordgroep, waar de HVHB deel van uitmaakt, weer gestart. In deze bijeenkomst lag de nadruk vooral op de verkeerssituatie. Verschillende scenario's zijn daarvoor mogelijk en een aantal daarvan wordt nu door de gemeente uitgewerkt om in de volgende bijeenkomst in januari besproken te worden.

Conceptnota archeologie

Sinds 1 september is de Wet op de Archeologische Monumentenzorg van kracht. Deze raamwet regelt hoe rijk, provincie en gemeente bij hun ruimtelijke plannen rekening moeten houden met het erfgoed in de bodem. Belangrijke uitgangspunten zijn onder meer:

- Betere bescherming archeologisch erfgoed.
- Archeologische waarden zoveel mogelijk in de bodem bewaren en alleen opgraven als behoud in de bodem (in situ) niet mogelijk is.
- In ruimtelijke ordeningsprojecten moet al in een vroeg stadium rekening worden gehouden met archeologie. Initiatiefnemers van projecten dienen aan te geven hoe zij bij bodemversturende ingrepen met eventuele archeologische waarden zullen omgaan. Dit houdt in dat bij werkzaamheden die de grond gaan verstoren archeologisch vooronderzoek vereist is.

Om de wet in goede banen te leiden moet elke Nederlandse gemeente een archeologiebeleid ontwikkelen. De gemeente Heemstede heeft in 2009 een conceptnota archeologie opgesteld en heeft de HVHB gevraagd deze nota van commentaar te voorzien. Hoewel de voorgestelde financiële middelen voor uitvoering van het beleid gering lijken te zijn, staat de HVHB positief tegenover de plannen. Belangrijk uitgangspunt van de nota is dat de resultaten van archeologisch onderzoek kenbaar gemaakt zullen worden aan de inwoners van Heemstede door middel van brochures, tentoonstellingen, open dagen enzovoort. De HVHB kan hierin een belangrijke rol spelen en wil dat ook graag doen.

Marijke Meyer – commissie karakterbehoud

VAN MANPADS GLORIE EN SUIKERPEER

EEN BOOMGAARD VOL HISTORISCHE FRUITRASSEN

Menig lezer van ons blad kent de prachtige slangenmuur met leifruit bij het Huis te Manpad. Minder bekend is dat de lange tijd verwaarloosde hoogstamboomgaard eind 2008 opnieuw beplant is met 18e- en 19e-eeuwse rassen fruitbomen die in loop der jaren moeten uitgroeien tot een boomgaard in de oude glorie. Peter van Wijk, initiator en projectleider bij deze renovatie, vertelt er bevlogen over. Maar hij uit ook zijn grote zorgen over de teloorgang van de fruittuinen en andere historische elementen in het groen bij veel andere buitenplaatsen.

Zandvoorter Peter van Wijk (64) is ervan overtuigd: de binnenduinrand van Kennemerland met z'n aaneengeschakelde reeks buitenplaatsen is landschappelijk en cultuurhistorisch één van de mooiste gebieden van Nederland. Die buitenplaatsen zijn het behouden meer dan waard, maar dat is allemaal minder vanzelfsprekend dan het lijkt. Zeker, er zijn heel wat buitenplaatsen die provinciaal – of rijksmonument zijn, maar dat betekent nog niet dat hun voortbestaan daarmee verzekerd is. Alles staat of valt met wat de eigenaar kan en wil. Want al zijn er strenge eisen als de eigenaar iets wil veranderen, er is géén onderhoudsplicht. Wordt de boel (soms noodgedwongen door geldgebrek) zwaar verwaarloosd, dan is daar veelal weinig aan te doen. En de eerste zorg gaat meestal uit

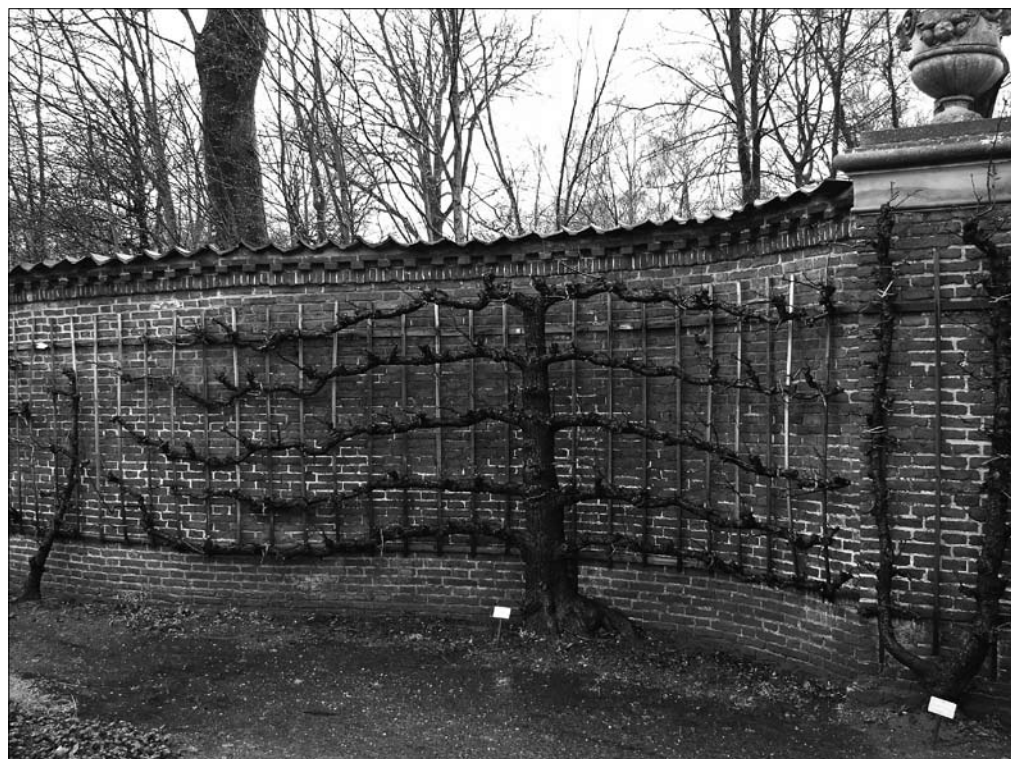

Deze halfstam Winston appelboom is één van de oude bomen die gehandhaafd kon worden in de boomgaard bij het Huis te Manpad. (Foto: Peter van Wijk, 2007)

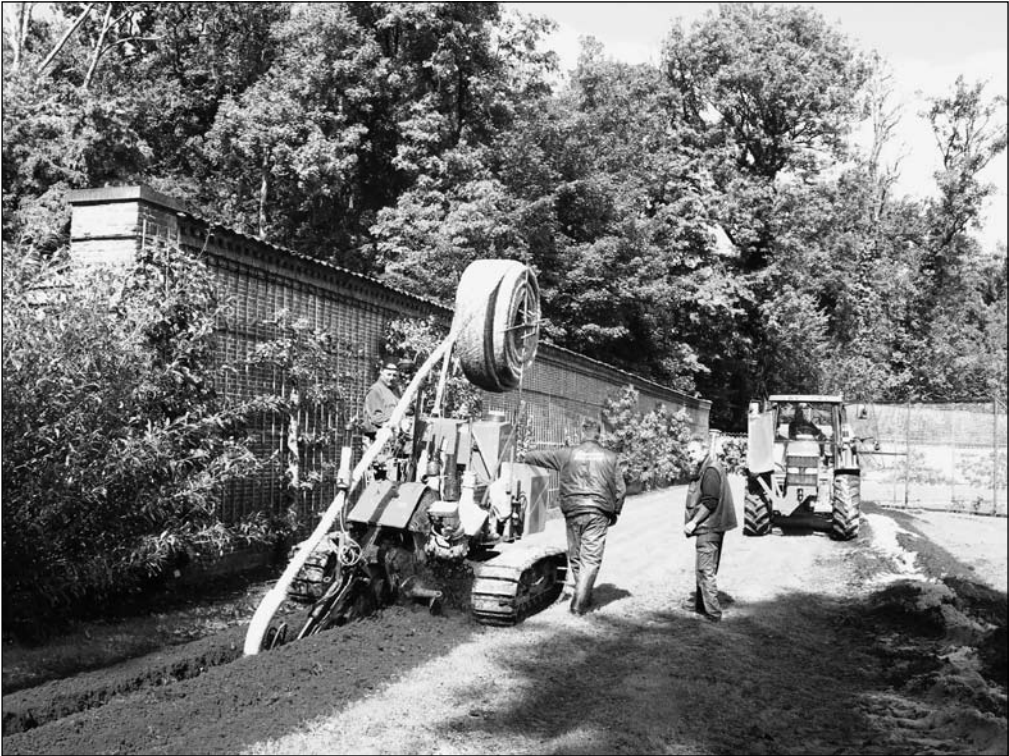
naar de gebouwen, niet naar het groen daaromheen. Het is ook te begrijpen dat je je geld eerder steekt in het repareren van een lekkend dak dan in het onderhoud van de tuin. Toch kunnen ook daar door gebrek aan zorg zeer waardevolle elementen verloren gaan.

Van druiven tot historische appel- en perenrassen

Van Wijk was in zijn werk betrokken bij grote projecten op het gebied van ruimtelijke ordening in de Haarlemmermeer, waaronder de Floriade. Hij deed een wijngaardeniersopleiding omdat hij in zijn volkstuin in Zandvoort druiven wilde zetten. Om ze te beschermen tegen wind, plantte hij een windsingel van kleine appelboompjes die veel gesnoeid moeten worden. Van het één kwam het ander: hij ging een snoeicursus doen, snoeide ook de andere fruitbomen bij de volkstuinvereniging en kwam terecht bij de POMologische Vereniging Noord-Holland (POM). Deze vereniging zet zich in voor het behoud van hoogstamfruitbomen in Noord-Holland en voor het behoud van de fruitrassen die er oorspronkelijk werden geteeld. Ze geven cursussen en vrijwilligers snoeien in het winterseizoen op allerlei plekken in Noord-Holland. Ook Van Wijk heeft heel wat kilometers afgelegd om in kleine gehuchtjes in de kop van Noord-Holland de fruitbomen kundig onder handen te nemen. Maar al dat rijden begon hem wat tegen te staan. In een oud POM-blaadje las hij dat de vereniging ook gesnoeid had bij het Huis te Manpad, maar was gestopt omdat er geen boomgaard meer was. Nieuwsgierig geworden besloot hij er eens langs te fietsen en zo kwam hij in 2002 of 2003 in contact met tuinbaas Fred van der Hengst.

Leiperen tegen de slangenmuur van het Huis te Manpad (Foto: Anja Kroon)

Het aanbrengen van drainage in september 2007. (Foto: Peter van Wijk)

Subsidies openen nieuwe perspectieven voor de fruittuin

Van der Hengst staat bij Van Wijk in hoog aanzien. “Hij is misschien nog wel de enige in Noord-Holland die precies weet hoe je met leifruit moet omgaan.” Langs de slangenmuur op 't Manpad, die bekend staat als de langste in z'n soort in Europa, staan vooral peren. De historische soorten, geleid in prachtige klassieke vormen, staan er pico bello bij. Veel minder goed was het tot voor kort gesteld met de hoogstamfruitbomen in de moestuin, vooral appels. Door geld- en tijdgebrek waren ze onvoldoende onderhouden en er waren ook problemen met wateroverlast.

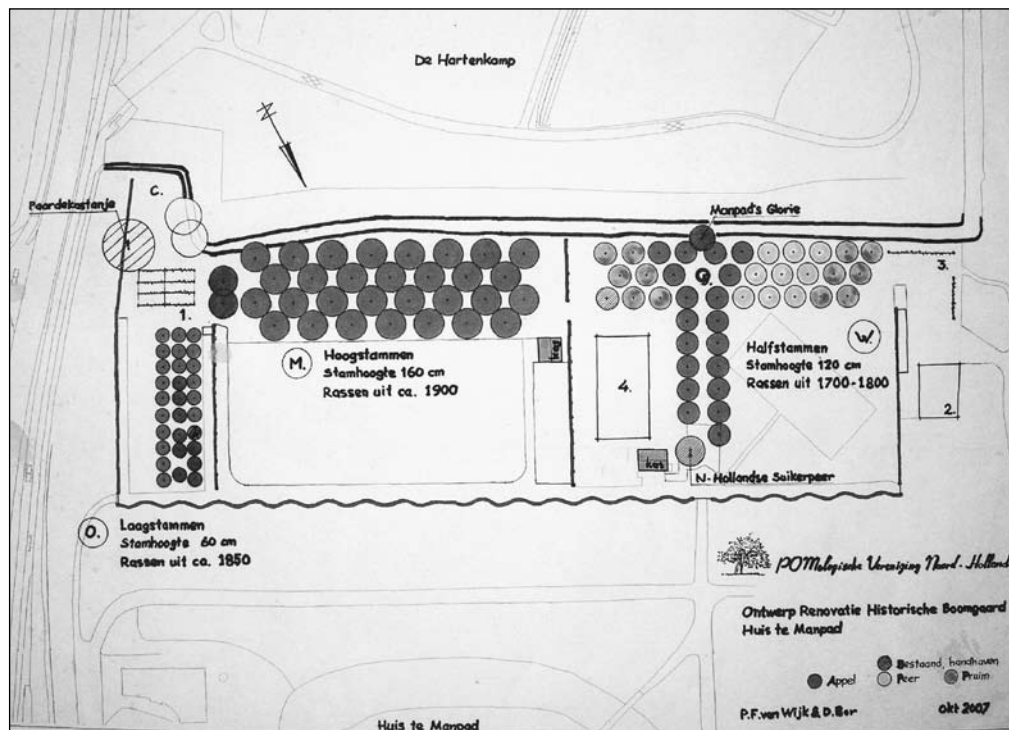
Het Huis te Manpad wordt particulier bewoond. De bewoner is niet de eigenaar, maar huurt het pand. De buitenplaats met alles wat daarbij hoort wordt beheerd door een stichting. Juist op het moment dat Van Wijk zijn interesse toonde voor de boomgaard, kreeg het stichtingsbestuur door subsidie van onder andere het VSB-fonds wat meer armslag om dingen te restaureren. Er werd een 5-jarenplan gemaakt en daarin was ook ruimte voor herstel van de boomgaard.

De coördinatie van de zorg daarvoor, tot dat moment in handen van Peter de Jong van het Landschap Noord-Holland, werd in goed overleg overgenomen door Peter van Wijk.

Ophogen, spitten en draineren

Aan het uiteindelijke planten van de nieuwe bomen in november 2008 ging een zeer zorgvuldige voorbereiding vooraf.

In april 2007 gaf het Stichtingsbestuur Peter van Wijk officieel de opdracht het herstel van de 18e- eeuwse hoogstamboomgaard te gaan realiseren. Bij de keuze van de bomen liet Van Wijk zich adviseren door specialist Dirk Bor van de POM.

De ontwerptekening uit 2007 voor de herinrichting van de fruituin.

Alle plannen, zowel inhoudelijk als financieel, moesten aan het bestuur worden voorgelegd. De grond in de boomgaard moest worden opgehoogd. Dat gebeurde met bagger uit de inmiddels uitgediepte vijver. Nadeel was dat daar veel zware metalen in zaten, in de loop der jaren daarin gespoeld uit bijvoorbeeld koperen goten. Van Wijk liet de grond onderzoeken en liet zich adviseren over behandeling en bemesting.

Er waren ook grote problemen met wateroverlast. In september 2007 zijn in de twee grootste 'kamers' van de moestuin lange sleuven gegraven, waarin drainagebuizen zijn aangebracht. Het was zaak de plekken heel nauwkeurig te bepalen, omdat de buizen natuurlijk tusschen de te planten bomen moesten komen te liggen.

Er werd flink gespuit om de grond te mengen en zo het probleem van bodemmoedigheid te verminderen. Eigenlijk is het niet goed om op dezelfde plek een nieuwe boomgaard aan te leggen, maar bij het herstel van een historische moestuin heb je uiteraard niet de keuze om het elders te doen. In de plantgaten zou flink wat goede potgrond moeten komen. Later bleek dat de wateroverlast nog niet voldoende was verholpen en moest er ook nog verticale drainage worden aangebracht. Er werden gaten geboord, die gevuld werden met goed doorlatend zand.

Oude fruitrassen

Intussen waren Van Wijk en Bor in diverse bronnen op zoek gegaan naar historische appelfrassen en de beplanting van de boomgaard in het verleden. Alleen fruitrassen die in de 18e en 19e eeuw gebruikelijk waren, kwamen in aanmerking. Ze kozen daarbij met name voor vrijwel verdwenen rassen, waarvan het behoud belangrijk is uit het oogpunt van educatie en het bewaren van genetisch materiaal voor deze regio.

In 1982 had tuinhistorica en tuinarchitecte Trudi Woerdeman een inventarisatie gemaakt

van alles wat bij 't Manpad groeide. Haar onderzoeksrapport en beheersplan vormden het uitgangspunt voor het renovatieplan.

Gelukkig kon een aantal oude bomen gehandhaafd worden. Voorwaarde was dat ze vitaal waren en op een goede plek stonden, dat wil zeggen niet midden in een rij nieuw te planten bomen, omdat je dan een onevenwichtig geheel krijgt. Van gezonde bomen die op de verkeerde plek stonden werden enten genomen om op nieuwe onderstammen te enten. Eén soort verdient een speciale vermelding, de Manpads Glorie. Langs het water aan de zuidkant van de moestuin staat nog één exemplaar van deze bijzondere appelboom. Gelukkig was hij vitaal en konden er enten van genomen worden zodat deze appel vermeerderd kan worden.

Het eerste beplantingsplan

Op de plattegrond van het ontwerpvoorstel uit oktober 2007 is te zien dat de moestuin aan de noordkant wordt begrensd door de slangenmuur, aan de zuidkant bij de Hartekamp door een sloot. Vier haaks op de slangenmuur staande muren vormen de begrenzingen in het oosten en westen en delen de moestuin in drie kamers.

De kleinste kamer in het oosten, aan de kant van de Herenweg, is ingetekend met laagstammen (60 cm stamhoogte) die uiteindelijk zo'n 5 à 6 meter hoog zullen worden. 9 vitale laagstam-appelbomen kunnen worden gehandhaafd, 20 nieuwe worden geplant, allemaal rassen uit de periode rond 1850. De bomen staan in rechte rijen, vier meter uit elkaar. Daarachter is aan de zuidkant een vak met leiappels getekend dat uiteindelijk niet gerealiseerd is. Het vierkantje bij het uiteinde van de muur is de plek waar bijenkasten staan. De bijen zijn nodig voor de bestuiving.

Het middelste en grootste deel van de moestuin komt nog het meeste overeen met de

De entplek wordt strak omwikkeld en daarna geseald met entwas. (Foto: Kwekerij Snel, Naarden)

*Een medewerker van kwekerij Snel maakt met een grondboor de gaten voor de te planten bomen.
(Foto: Peter van Wijk)*

historische gegevens. Bij de grens met de oostelijke tuinkamer, vlakbij de bijenkasten, kunnen twee oude appelbomen worden gehandhaafd. Het zuidelijke opgehoogde gebied

bij de scheidingssloot wordt beplant met traditionele hoogstam-appelbomen (stamhoogte 160 cm) van rassen uit de periode rond 1900. Ze staan met een onderlinge afstand van 10 meter in vier verspringende rijen.

Onder de bomen komt een traditionele grasbodem, de rest van deze kamer (de noordkant) wordt, hoewel dat niet de voorkeur van Van Wijk had, ingezaaid als bloemenweide.

De westelijke kamer is het meest rommelige en minst traditionele deel. De tennisbaan is het meest storende element, maar die moet blijven omdat hij ook inkomsten oplevert.

Er staat ook een kas, die beslist niet mag verdwijnen, omdat daar een zeer oude Frankentaler druif in staat; na het leifruit langs de muren het tweede troetelkindje van Fred van der Hengst.

Een aantal bomen kan worden gehandhaafd: de Manpads glorie, een

goudrenet en de Noord-Hollandse suikerpeer. De nieuwe aanplant bestaat uit halfstam appel-, peren en pruimenbomen (stamhoogte 120 cm), allemaal rassen uit de periode 1700-1800.

In de slangenmuur zit in deze kamer een onderbreking. De zichtas die hier vroeger was, wordt in ere hersteld door een laan van appelbomen te planten. Deze loopt vanaf de entree in de muur naar de enig bewaard gebleven Manpads Glorie. Deze boom staat eigenlijk niet op een goede plek, schuin aan de kant van de sloot. Als een ent hiervan tot een flinke boom is uitgegroeid komt deze op een mooie plek aan het eind van de bomenlaan en zal de oude boom gerooid worden. Langs de sloot komen drie rijen bomen, verspringend geplant met een onderlinge afstand van 6 meter. Het is de bedoeling dat de laan van halfstamappelbomen als ze verder gegroeid zijn het hek van tennisbaan enigszins aan het oog gaan onttrekken.

Stammetjes uit België en enten uit twee collectieboomgaarden

Toen de plannen eind 2007 met enige wijzigingen goedgekeurd waren, kon het enten van de bomen verder voorbereid worden.

Appels kan je niet zaaien. Een boompje uit een appelpit zal slechts in héél uitzonderlijke gevallen goede vruchten dragen. Alle appels worden dus door enten vermeerderd.

De onderstam bepaalt de gesteldheid van de boom: de resistentie tegen ziektes en hoe

hoog de boom zal worden. De ent bepaalt de soort van de appel. De hoogstambomen op 't Manpad zijn zelfs dubbel geënt. De zogenaamde tussenstam heeft te maken met de acceptatie: niet alle rassen kan je zo maar op elkaar enten. Als onderstam en ent niet bij elkaar passen, kan je dat oplossen met een tussenstam.

De onderstammen en tussenstammen die bij het Huis te Manpad gebruikt zijn komen uit België en waren alle ongeveer drie jaar oud. Ze zijn bij de gespecialiseerde kweker Gert Snel in Naarden in de grond gezet. De enten zijn afkomstig van bomen van 't Manpad zelf en van de collectieboomgaarden van de POMologische Vereniging in Midden-Beemster en bij de Abdij van Egmond. De enten, éénjarige scheuten met vijf knoppen, moeten verzameld worden in het late najaar, maar kunnen pas in het daaropvolgende voorjaar op de onderstammen geënt worden. Vanaf december tot april zijn ze dus in de koeling bewaard, zodanig dat ze niet konden uitdrogen.

In april 2008 zijn de enten aangebracht op de onderstammen. Dit vergt grote deskundigheid. Het cambium, de groene groeirand direct onder de schors, van de ent moet goed aansluiten op dat van de onderstam. Als de stam al enige dikte heeft, betekent dat dus dat de ent aan de zijkant van het stammetje gezet wordt, in dit geval met een zogenaamde driehoeks-ent. De plek wordt geseald met entwas en dan heel stevig omwikkeld. Dat alles gebeurde bij kwekerij Snel.

Pas na drie jaar vruchten

In november was het zover dat de bomen geplant konden worden bij het Huis te Manpad. Alles was voorbereid. Op het opgehoogde en omgespitte deel in het middendeel waren op de heel precies uitgemeten plekken met een grondboor plantgaten van 40 cm doorsnede en 40 cm diep gemaakt. In het niet omgespitte gras in de buitenste tuinkamers moesten grotere gaten gemaakt worden van wel een meter doorsnede en een meter diep. De palen die de bomen zouden gaan steunen waren ook al geplaatst.

Tijdens het planten moest Van Wijk heel goed in de gaten houden dat alle bomen op de juiste plek kwamen. Er kwamen later uiteraard naambordjes bij en van iedere boom is bovendien geregistreerd op welke onderstam hij staat.

De plantgaten werden deels gevuld met goede potgrond en verder met de uitkomende grond.

Dit werk is door vier man op één dag gedaan.

Afgelopen voorjaar is er gras gezaaid in het middendeel en op andere plekken waar dat aangevuld moest worden. Rondom iedere boom is een boomspiegel die onkruidvrij gehouden moet worden.

De eerste drie jaar wordt er vormsnoei toegepast. Pas als de gesteltakken voldoende breed zijn, mogen de bomen vrucht gaan dragen.

In november 2009, een jaar na het planten, zien de nieuwe bomen er voor de leek nog uit als een verzameling uitgelopen staken aan palen. De kenner weet wel beter. Over een aantal jaren zullen deze staken zijn uitgegroeid tot een heel bijzondere boomgaard, een herleving van de glorie dagen van vroeger.

Andere buitenplaatsen

Van Wijk houdt zich zeker niet alleen bezig met het Huis te Manpad. Hij werd voor de POMologische vereniging coördinator landgoederen in Zuid-Kennemerland. Hij wilde een inventarisatie maken van oude boomgaarden bij de buitenplaatsen en bij kloosters.

De POM wilde zich eigenlijk beperken tot hun eigen collectieboomgaarden.

*Op de voorgrond twee bomen die behouden konden blijven, daarachter de nieuwe bomen.
(Foto: Peter van Wijk)*

Daarom vormde Van Wijk met mensen van binnen en buiten de POM de werkgroep Historische Fruittuinen Zuid-Kennemerland. Deze groep sloot zich eerst aan bij het Landschap Noord-Holland en werd daarna zelfstandig onder de paraplu van de sinds 1978 bestaande Stichting Fruittuinen Zuid-Kennemerland. De doelstelling werd in september 2009 opnieuw omschreven als: “herstel en duurzame instandhouding van historische fruittuinen in de regio, alsmede het stimuleren van de aanplant en het gebruik van regionale en oude fruitrassen.”

De inventarisatie leverde eigenlijk een schokkend beeld op. Het prachtige verhaal van het Huis te Manpad is een heel grote uitzondering. Bij de meeste buitenplaatsen in het gebied tussen Velsen en Vogelenzang is er weinig tot niets over van de fruittuinen en zijn de muren van de moestuinen en de resten van kassen in zeer slechte staat. Vroeger waren er bij alle buitenplaatsen muren met leifruit. Nu is ‘t Manpad nog de enige buitenplaats waar goed onderhouden leifruit te vinden is. Bij alle andere is het geheel verdwenen of staan er, zoals bij ‘t Huis te Vogelenzang alleen nog een paar dode restanten tegen een muur die op instorten lijkt te staan. De hoogstamfruitbomen zijn vaak decennialang niet gesnoeid of ze zijn dood.

Soms heeft de moestuin domweg plaatsgemaakt voor parkeerplaatsen.

In Heemstede heeft Van Wijk inmiddels contact met de eigenaars van Berkenrode.

Misschien willen zij wel nieuw leifruit tegen de muren. Voor de rest is het nog niet duidelijk wat er eventueel kan. Bij het Oude Slot zijn nog wat hoogstamfruitbomen, helaas in zeer slechte staat en overwoekerd met bramen. Voor deze prachtige locatie zou Van Wijk heel graag een herstelplan voor de boomgaard willen maken.

Met de eigenaar van Ipenrode wil hij ook contact leggen.

De toekomst

Momenteel zijn het beheer en onderhoud van het groen bij buitenplaatsen met particuliere eigenaars ondergebracht bij de PHB, de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen. Deze stichting maakt beheersplannen, heeft z'n eigen hoveniers en bepaalt een urenbudget per landgoed. De PHB valt nu onder het ministerie van Landbouw.

(Dat heeft overigens als nadeel dat het alleen om het groen gaat en dat de fruitmuren en kassen door hen niet onderhouden kunnen worden.) De stichting wordt echter op 1 januari 2011 opgeheven. Vanaf die datum wordt de ondersteuning door het rijk ondergebracht bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Van Wijk maakt zich er zorgen over. Het is niet alleen een kwestie van schuiven met geld. Als de PHB wordt opgeheven, valt alle kennis en ondersteuning weg. Er zijn nog maar heel weinig mensen die weten hoe ze met leifruit en historische fruitrassen moeten omgaan. Het is dus zaak om snel mogelijk mensen te gaan opleiden.

Waar Van Wijk begon met pure interesse voor de fruittuinen, is hij nu in de praktijk eigenlijk meer een lobbyist geworden. Zijn persoonlijke inzet beperkt zich beslist niet tot de boomgaarden, maar richt zich op het behoud van het totaal: de hele reeks buitenplaatsen met alles wat daarbij hoort. Hij hoopt op meer aandacht voor de landgoederen bij de provincie en ook bij de gemeenten. Het liefst zou hij zien dat het draagvlak zo breed mogelijk wordt. De historische verenigingen kunnen daarbij ook een rol spelen.

Marloes van Buuren

Meer lezen?

www.hoogstamfruitnh.com voor de POMologische Vereniging Noord-Holland

www.stichting-phb.nl voor de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen

www.landschapnoordholland.nl

'Het Huis te Manpad', Barbara Joustra, Alphen a/d Rijn, 2003

De complete lijst met de rassen van de bomen in de fruittuin bij het Huis te Manpad vindt u op onze website www.hv-hb.nl als bijlage bij HH 143. H staat voor hoogstam, M voor halfstam en L voor laagstam.

De Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek is begaan met de historische inrichting, het behoud en de toekomst van de buitenplaatsen in Zuid-Kennemerland. Wij juichen toe dat de laatste tijd nieuwe initiatieven zijn ontplooid op het gebied van het herstel van buitenplaatsen en historische tuinen. Het Landschap Noord-Holland heeft bij de Hartekamp de oude zichtas van het hoofdgebouw naar de Overplaats hersteld en er staat daar nog meer op het programma. Bij Leyduin wil dezelfde organisatie onder meer de belvédère grondig renoveren. Meer over met name de Hartekamp kunt u lezen in ons volgende nummer.

De renovatie van de boomgaard bij Huis te Manpad vinden wij een heel mooi project. Soortgelijke projecten bij andere buitenplaatsen in Heemstede en Bennebroek zullen wij van harte ondersteunen.

BLEKERIJEN EN WASSERIJEN IN KENNEMERLAND, DEEL 4

De duinstreek van Kennemerland is eeuwen bekend geweest om zijn blekerijen. Het gebied strekte zich uit tussen Hillegom en Velsen. In een reeks artikelen laten we u nader kennis maken met deze voor de streek zo belangrijke bedrijfstak. In dit vierde deel leest u over de werkgevers en de klanten, de terugval van het aantal blekerijen in de loop van de 18e eeuw en worden alle Heemstedse blekerijen en wasserijen op een rijtje gezet.

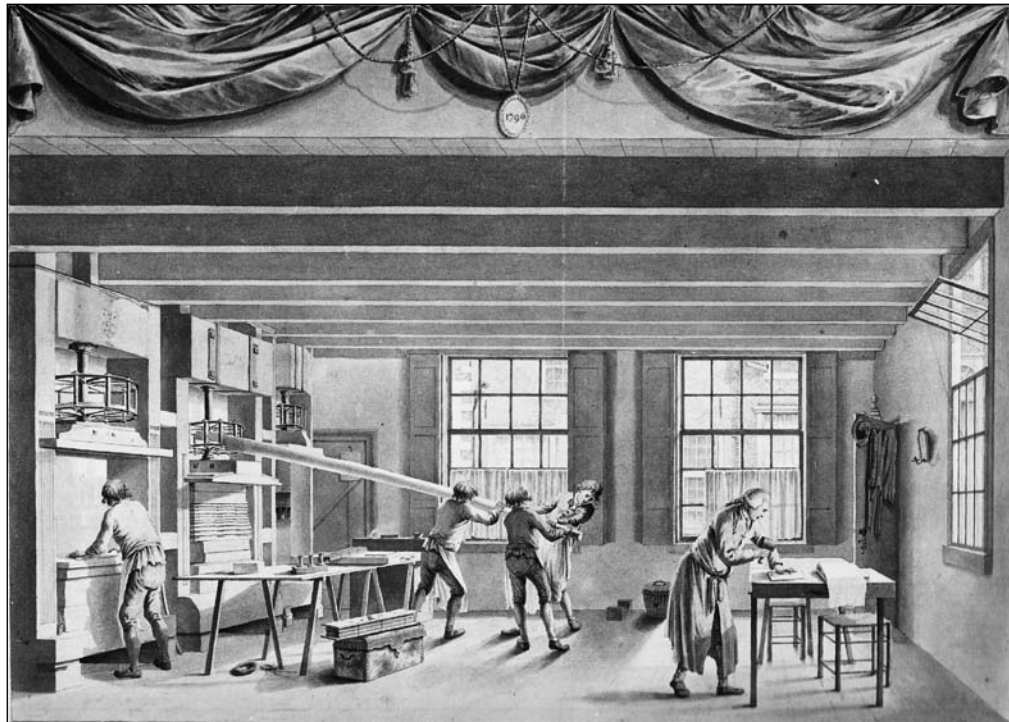
Werkgevers

In de 17de eeuw, bij de ontwikkeling van de blekerijen, gaven de ambachtsheren waardeloos duingebied tegen behoorlijke prijzen in erfpacht.

Sommige blekerijen waren eigendom van een meesterbleker. Veel blekerijen en wasserijen in Heemstede waren generaties lang in handen van één familie.

Maar de eigenaars waren ook vaak kooplieden uit Amsterdam en Haarlem, die de in de blekerij gebruikte ingrediënten leverden. Zij hadden als leveranciers grote invloed op het financieel reilen en zeilen van het bedrijf en bij achterstallige betalingen konden ze rechten doen gelden op het eigendom. Ook de linnenweverijen die de stoffen bij de blekerijen aanboden konden bij niet tijdige aflevering aanspraken maken op het eigendom.

Uit behandelingen van geschillen blijkt ook dat er handelsbetrekkingen bestonden met linnenweverijen in het buitenland. In Duitsland bijvoorbeeld met weverijen in Emden, Leer, Kleef, Bielefeld en Berlijn. Ook vond het linnen zijn weg naar Engeland, Spanje en Portugal. De koloniën moesten met meer grove soorten linnenweefsels genoegen nemen.

Aquarel uit 1796. Het onderschrift luidt: "De Lynwaat Pakkery van de Weduwe Anthony Charles en Zoonen te Haarlem". (Collectie Noord-Hollands Archief)

Omzet

De omzetten van de blekers in Kennemerland zijn slechts bij benadering vast te stellen. Wel blijkt uit het aantal weefgetouwen en de hoeveelheid geleverd linnen hoeveel werk de blekerijen gehad moeten hebben. In 1610 had Haarlem 400 getouwen met een productie van 44.000 stukken linnen die een waarde vertegenwoordigen van ongeveer 132.000 gulden. In de periode 1640-1645 was dit respectievelijk 37.000 stukken en 183.000 gulden. De garenablekerijen verwerkten in 1783 zo'n 60.000 pond garens. Net als het linnen werden de garens betrokken uit de Meierij, maar ook uit het Duitse Wuppertal, Brunswijk en Silesië.

Economische aspecten

De bleeklonen werden uitbetaald op Vastenavond 'ofte ten langste te Paesschen' nadat in het zomerseizoen gebleekt was. Het was dus altijd betaling achteraf. Hoe men in deze tussentijd moest leven laat zich denken. De hele economie leek destijds te bestaan uit uitstellen. Geen wonder dat een achterstand in betalingen in de praktijk van enige duizenden guldens geen uitzonderingen waren. Faillissementen werden om die reden regelmatig uitgesproken.

Eén garenablekerij had in 1675 bijvoorbeeld een betalingsachterstand van 13.750 gulden aan kooplieden en twijnders. En in 1803 was er een vordering bij een bleker in Heemstede van 12.926,30 gulden.

De dienstboden waren het best af, omdat ze steeds contant betaald werden.

Zonder dienstboden stonden de huishoudens van de blekers kennelijk stil.

Er is niet veel bekend over de verhoudingen tussen blekers en hun afnemers. Wel werden er geschillen beslecht bij gerechtelijke uitspraken over het wegraken van stukken wasgoed. De schepenen hadden daar veel werk aan.

Klantenkring

De blekers in Kennemerland wisten voornamelijk voor Haarlem en Amsterdam.

Het ging per jaar om zo'n 16.000 wassen uit Amsterdam. Het aantal klanten bij een vrij grote blekerij was soms meer dan honderd. De grootste kleebleker in de decennia na 1800 had 175 klanten. Vanzelfsprekend waren dat onder meer de gegoede families uit Amsterdam en Haarlem en omstreken waaronder de bewoners van de buitenplaatsen. Zeer gewilde klanten voor de kleeblekers waren ook de grote weeshuizen uit Haarlem en Amsterdam.

Een bijzondere rekening is afkomstig van 'J. Van Houten, Bleeker'. De rekening had als aanhef: "Ten Dienste van Z.M. den Koning der Nederlanden enz. enz. Het Linnen gewasschen, gebruikt door Hoogstdezelfs gecmployeerde op het Paleis te Amsterdam gedurende de maanden, January, Febr.en Maart 1869".

Opmerkelijk is dat de rooms-katholieke bleker Peeperkorn de was deed van het Doopsgezinde Weeshuis in Haarlem. Het weeshuis betaalde in 1705 voor een was van 220 kinderen 17 gulden per week en in 1735 voor de was van 90 kinderen 8 gulden per week. Het aantal wezen lijkt in dertig jaar flink gedaald. Of was er een andere bleker in het geding?

Vervoer

Het vervoer van kleeuwassen en linnen ging grotendeels over het water. Dat kon rechtstreeks van Amsterdam naar Heemstede en Bennebroek en naar Overveen via

Haarlem. Er was een vaste dienstregeling tegen een vastgesteld tarief.

Een bekende naam in Heemstede was het vervoersbedrijf van beurtschipper Huig, die zijn bedrijf had op de hoek Zandvaart/Binnenweg bij de IJzeren brug. Later had hij ook vervoer per vrachtauto's.

Als de vaarten bevroren waren ging het vervoer noodzakelijkerwijze met paard en wagen. Dat was een kostenverhogende factor. En waren er in vroegere tijden niet altijd die strenge winters en dan maanden lang!? In de winter vervoerde men alleen kleding en niet de veel plaats innemende bundels linnenweefsels. In de winter hadden de kleeblekers veel minder werk dan in de zomer. En het aanbod in wasgoed? Uit de term 'halfjaarlijkse was' blijkt dat de Hollandse huisvrouwen de was maar twee keer per jaar lieten doen... Vermoedelijk in voor- en najaar.

Verval

Op een gegeven moment kwam er een teruggang in de omvang van de blekerij-activiteiten. Als belangrijke factor wordt aangegeven dat men te lang heeft vastgehouden aan de traditionele methoden van bleken. Dit begon zich te wreken aan het eind van de 18de eeuw.

In de loop van de 18e eeuw werd er steeds meer wetenschappelijk en chemisch onderzoek gedaan en tussen 1732-1774 werden talrijke onderzoeken naar verbetering van het bleekproces gepubliceerd. Maar deze gingen het gezapige Nederland voorbij. Pas tegen het midden van de 19de eeuw werden hier mechanisch-technisch vernieuwingen ingevoerd, maar dat was voor veel bedrijven te laat.

Mede door die technische achterstand ondervonden de Nederlandse blekers veel concurrentie uit Duitsland en België. De plaatselijke linnen- en garenindustrie zakte in. Dat werd nog versterkt doordat linnen steeds vaker vervangen werd door katoen, dat veel eenvoudiger te bleken was.

Lange tijd ontbraken in ons land innovatieve ontwikkelingen in de industrie.

Pas onder koning Willem I kwamen er nieuwe initiatieven. In 1824 werd de Nederlandse Handel-Maatschappij opgericht en ook de industriële ontwikkeling werd in gang gezet.

In Heemstede voerde blekerij H. Peepkorn Jzn in 1871 de stoommachine in. Het handwerk werd gedeeltelijk overgenomen door machines. In 1916 werd het bedrijf omgezet in de 'NV Stoom-, wasch-, en strijkinrichting v/h J. Peepkorn en Zn'. Het was in 1920 de grootste 'blekerij' in Heemstede, werkend met stoom en elektriciteit met 54 arbeiders, 10 mannen en 44 vrouwen.

Schattingen van het aantal blekerijen in Kennemerland

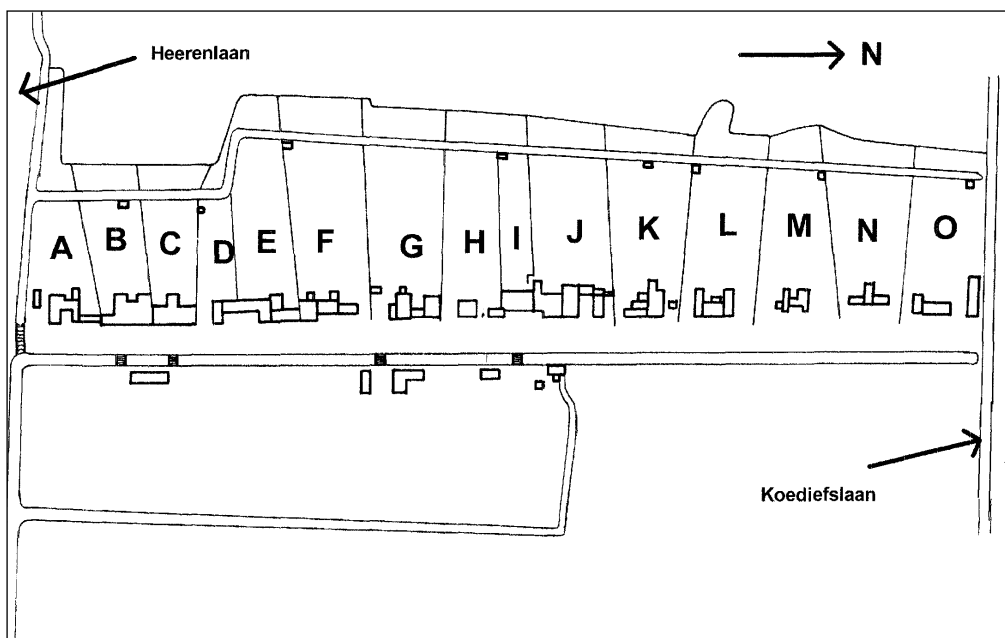
In de geraadpleegde bronnen komen verschillende aantallen blekerijen in Kennemerland voor. Soms is niet duidelijk of alleen de lijnwaadblekerijen bedoeld worden of dat de kleeblekerijen meegerekend worden.

Heel voorzichtig kom ik dus tot een de volgende aantallen:

- in *Overveen en Bloemendaal* in het laatste kwart van de 16de eeuw 40 lijnwaadblekerijen.
- in *Heemstede en Bennebroek* in 1588 10 lijnwaadblekerijen, midden 17de eeuw 11 en in het midden van de 18e eeuw nog maar 6. In 1754 waren er 14 garenblekerijen (waarvan drie op 't Crayenest), in 1800 nog maar 1.
- in *Velsen* worden in 1730 4 lijnwaad- en garenblekerijen geregistreerd. Ook daar een terugloop tot 1 in 1805.

In onderstaand overzichtje (met hetzelfde voorbehoud over de precieze aantallen) is goed te zien hoe in 100 jaar tijd het aantal blekerijen drastisch afnam. De wasserijen (kleerblekerijen) hielden het langer vol dan de linnen- en garenblekerijen.

Garenblekerijen in Kennemerland	1716 14	1754 7	1800 1	1816 5
Lijnwaadbl. Heemstede en Bennebroek	1588 10	1650 12	1750 4	1816 1
Kleerblekerijen Heemstede	1651 28	1800 28	1850 24	
Overveen/ Bloemendaal	1731 14	1754 3	1850/65 7	
Velzen	1750 6	1795 2		

Kaart uit 1805 van de Blekersvaartweg met de percelen van de diverse blekerijen. (Collectie J.H. Beelen)

Blekersvaartweg en blekerijen

Aan de Blekersvaartweg lagen in de periode 1675 tot 1808 vijftien blekerijen. De eigenaren daarvan zijn bekend dankzij een studie van J.H. Beelen uit 1975. Hij gebruikte een plattegrond uit 1805 waarop de percelen van de blekerijen staan aangegeven.

Het zijn de percelen die aan de westzijde van de vaart lagen. De gegevens zijn ontleend aan de overdrachtsakten uit het Oudrechtelijk Archief van Heemstede vanaf 1675.

De opsomming van de eigenaren bestrijkt een periode van zo'n 130 jaar. Opmerkelijk is dat

sommige blekerijen generaties lang in één familie bleven, andere soms maar heel kort. De 'eigendomsduur' varieert van 1 tot 92 jaar. In het eerste geval was er waarschijnlijk geen familielid om het bedrijf voort te zetten.

Overzicht van families die onder dezelfde familienaam de blekerijen het langst in bezit hadden

Perceel	Familie	Periode	
A	Vercreuijssen	1746-1802	(56 jaar)
E	De Moor	1730-1808	(78 jaar)
F	Voorhelm	1703-1756	(53 jaar)
G	Dirckx	1688-1741	(53 jaar)
I	Craex Kraax	1691-1783	(92 jaar)
M	van Velzen / Munk	1687-1730	(43 jaar)
N	Akersloot	1730-1810	(80 jaar)

De overige percelen waren korter in bezit, tussen de 21 en 50 jaar.

Perceel	Familie	Periode	
B	Brouwer	1677-1727	(50 jaar)
C	van Putten	1676-1704	(28 jaar)
D	Pauw	1730-1774	(14 jaar)
H	Velsen	1676-1695	(19 jaar)
J	Lubbertz	1675-1696	(21 jaar)
K	Cornelisz	1677-1697	(20 jaar)
L	Theunisse	1719-1746	(27 jaar)
O	van der Elst	1690-1724	(34 jaar)

Kaart uit 1816 van de Blekersvaartweg. (Collectie J.P.M. Peeperkorn)

Heemsteedse blekerijen op een kaart uit 1816

Vanaf de Kerklaan naar de Koediefslaan zijn gebaseerd op de kaart uit 1816 de volgende eigenaren te traceren:

Van der Weiden, Visser, Breed, Van der Horst, Niesten, Van der Aardweg, Niesten, Van Eijk, Van der Weiden, Van Lierop, Feye, Rhee en Van der Horst.

In 1869 komt de naam Beelen in beeld. Een dochter van Niesten trouwt met Johannes Beelen. In 1827 komt de naam van Peeperkorn voor het eerst voor.

Tussen de percelen van Van der Weiden en Van Lierop wordt in 1791 de blekerij-wasserij van Van Houten gevestigd. Tussen de wasserijen stonden ook woonhuizen, veelal van klein formaat.

Beschrijving Blekersvaartweg omstreeks 1930

Samen met J.P.M. Peeperkorn heb ik de situatie rond 1930 zo goed mogelijk gereconstrueerd.

We zijn uitgegaan van de huidige nummering. Doordat bepaalde percelen van nummer zijn veranderd is het soms moeilijk om precies te traceren hoe de situatie geweest is.

Duidelijk is dat er ontstellend veel veranderd is in de loop der jaren.

De Blekersvaartweg rond 1930. De drie panden links (tot en met het lage pandje met het platte dak) staan er niet meer. Dit was de voormalige wasserij van Rhee die rond 1925 verhuisde naar de hoek van de Koediefslaan. Nummer 37 (puntgevel) t/m 41 staan er nog wel. Nummer 42 is nu een appartementencomplex, voor een deel nieuwbouw en voor een deel nog het oude woonhuis van Peeperkorn.

Vanaf de Kerklaan

- Op de hoek Kerklaan/Blekersvaart lag de wasserij van Van der Weiden die in 1966 is gesloopt, net als de panden van smederij Van den Asdonk, een autoradiatorenhandel en

- de autospuitery van Rhee. Daarna werden de huidige panden gebouwd met op de hoek het appartementengebouw Laan en Vaart.
- nr. 6 en 7: Woonhuis van Visser met daarnaast de wasserij. Een deel daarvan is gesloopt. Op 9a zijn kantoren.
 - Bij de brug aan de overzijde, nu de Esdoornkade, lag wasserij Reinierse, ook wel wasserij Anna genaamd. Ook lag daar de boerderij van Beusekom, vanaf de huidige brug tot de Esdoornkade.
 - Wasserij Breed. Later wasserij Van der Weiden. Na de oorlog de firma Militex, een fabriek voor speciale wassoorten.
- Nrs. 10, 11, 12, 13, nu appartementencomplex De Camericx.
Via de poort is toegang tot een fraai park, een deel van de voormalige bleekvelden.
- Nr. 13a, de schuur waar schilder en stukadoor Frits Mulder zijn bedrijf had.
 - Nr. 14 was destijds de garage van Toon van Houten, nu Fireplace (open haarden)
 - Nr. 15 was het woonhuis van één van de Beelens.
 - Nr. 17 was een kleine schuur waar een kunstenaar woonde en werkte.
 - Nr. 18, wasserij Knapenburg, nu atelier Willem Snitker.
 - Nr. 20 groot pand met aanpalend nrs. 21/22 nieuwbouwflats.
 - Nr. 20a was destijds wasserij Van der Horst met woonhuis.

*Wasserij Reinierse (ofwel wasserij Anna), de enige wasserij aan de oostkant van de Blekersvaart.
(Foto: Fer van Buuren)*

- Nr. 23a Steeg met oude blekershuisjes met gedenktaleau.
- Nr. 23 Wasserij Beelen met woonhuis; eerst Jan Sr. later Jan Beelen Jr. Het ketelhuis van de wasserij bevond zich ongeveer waar nu de Beelenlaan is.
- Nr. 24 Woonhuis van fotograaf Ton Roozen die de schuur van Rooyakkers bij zijn huis trok. Het zijn de karakteristieke witte huisje met muur en daarachter een grote tuin. Daar stond eerst het woonhuis van Bernard Roozen, dat gesloopt is.
- Nrs. 26/29 Tegenover de Res Novabrug lag vroeger het boerderijtje van Mijntje en Mietje. Ze hielden kippen en ventten de eieren in het dorp uit. In 1930 zijn daar de woningen nrs. 26/29 gebouwd.
- Nrs. 25-35. Waar nu de woningen met de nrs.25 tot 35 staan, was tot 1917 wasserij Rhee gevestigd (nr. 31-35). Later is de wasserij verplaatst naar de hoek Koediefslaan/Blekersvaart. Op die plaats vestigde wasserij

- Peeperkorn daar vanaf 1930 de afdeling Chemisch Reinigen.
- Nrs. 37-41, rond 1930 de blekerijen van Niesten en van de Aardweg, daarna vervangen door vijf woningen voor personeel van wasserij Peeperkorn (nrs 37-41), alle met een eerste steen.
 - Nr 42 Woonhuis van de fam. Peeperkorn. Het pand is enige jaren geleden vrijwel gehalveerd door het rechter deel te slopen dat verder aansloot op de wasserij. Links van het woonhuis lag de autogarage. De daarop volgende bebouwing is totaal verdwenen en heeft plaats gemaakt voor nieuwbouw. Wat resteert is een poort met het fraaie tegeltableau van Peeperkorn als doorgang naar met de toepasselijke naam Bleekveld.
 - Bij de poort Blekershof, appartementengebouwen. Zuidelijk daarvan was een deel nog van de wasserij van Peeperkorn. Daarnaast de wasserij van Van der Weiden. Omstreeks 1937 gekocht door Wallage die er een poetsdoekenfabriek vestigde. Deze stopte omstreeks 1950 en Ger Oord had daar zijn grammofoonplatenperserij gedurende tien jaar. Dan volgde het woonhuis van de familie de Graaf. Daarnaast de wasserij van Van Houten. Daarnaast was het loodgietersbedrijf van Juffermans. Daarnaast drie onbewoonbaar verklaarde woningen en aansluitend de stalhouderij van Toon van Houten. Dan kwam een houten schutting met daarachter omstreeks 1915 de kwekerij van Van Empelen, tuinaanleg en -onderhoud.
 - Wasserij van Houten met woonhuis, later Newasco/van Houten en in 2005 verplaatst naar de Nijverheidsweg. Daar staan nu de nieuwe appartementsgebouwen bij het Wasserij Rheelaantje.
 - Hoek Koediefslaan/Blekersvaart vanaf 1917 wasserij Rhee. Daarachter lag de kweektuin van Carl van Empelen, nu de supermarkt van Albert Heijn.

Bond ter bevordering der Waschindustrie in Nederland

Een interessant overzicht geeft deze brief waarin voor het eerst de 16 wasserijen uit Heemstede en omgeving zich gezamenlijk presenteren in verband met de stijgende kosten van de bedrijven en de daardoor noodzakelijke verhoging van 20% voor hun clientèle.

Bond ter bevordering der Waschindustrie in Nederland.

AFDEBLING HEEMSTEDÉ.

HEEMSTEDÉ, Februari 1918.

M. M.

De steeds stijgende exploitatiekosten aan de uitoefening van ons bedrijf verbonden, brengen ons wederom in de noodzakelijkheid onze prijzen met 20% te verhoogen, aldus de totaalverhoging stellende op 80%.

In verband met het te verwachten groot tekort aan de meest noodzakelijke grondstoffen, meenen wij onze cliëntèle in dringende overweging te moeten geven een zuinig gebruik van het waschgoed te maken.

Aanhef van een brief uit 1918.

Tevens geeft de brief inzicht welke wasserijen nog actief waren. In alfabetische volgorde komen de wasserijen aan de orde:

Beelen & Zoon, Heemstede. Wasserij Beelen is zoals alle wasserijen ontstaan uit een blekerij. De eerste gegevens dateren van 1676, vanaf 1835 onder de naam Beelen. In 1978 werd de wasserij opgeheven. Wel bestaat nog steeds de door Beelen opgerichte wasserette aan de Binnenweg.

NV. Garenvreugd v.h. Van Hooff & Zoon, Bloemendaal.

Wed. J.C. Gehrels, Overveen. Opgeheven en in 1938 overgeplaatst naar het Openluchtmuseum in Arnhem.

Adam van der Horst, Heemstede

Adriaan van der Horst, Heemstede

J. van der Horst & Zoon, Heemstede

J.H.M. van Houten, Heemstede, ontstaan uit een blekerij en in 1791 onder de naam van Van Houten, later overgegaan onder de naam Newasco.

Fa. Jan Klauwers & Zoon, Santpoort. Later overgegaan in wasserij Hoek en Vaart te Santpoort met eerst vader Piet Huig en later de drie gebroeders Huig. Te weten Co, als directeur, Piet voor de witwasserij en Bert voor de chemische stomerij. Hoek en Vaart werd later verplaatst naar Alkmaar.

N.V. Stoom-Wasch- en Strijkinrichting, v.h. J. Peeperkorn & Zoon, Heemstede.

Vanaf 1827-1966. Tot 1970 in samenwerking met wasserij Beelen.

G. Rhee Jr., Heemstede. De wasserij lag op de hoek van de Koediefslaan/ Blekersvaartweg. Kwam van ongeveer 1920 tot 1955 in bezit van Van der Horst. Vermoedelijk Adam of Adriaan.

Wed. A. Reinierse, Heemstede. Was eertijds wasserij Anna. Lag aan de oostkant van de Blekersvaart, net ten noorden van de houten brug naar de boerderij van Van Beusekom, tegenwoordig de stenen Vaartbrug. Na Wereldoorlog II stopte deze wasserij zijn activiteiten.

L. Visser, Hillegom

L. Visser & Zoon, Heemstede. Het woonhuis was het huidige huis met de naam Adriaan Pauw. De wasserij lag daarnaast in noordelijke richting.

Fa. Wed. A.van der Weiden Jz.& Zn (Stoomwasscherij Breed). Heemstede.

Deze wasserij lag naast die van Visser.

Fa. H. van der Weiden Lz, Heemstede

Wed. J. van der Weiden Az, Heemstede

In het volgend artikel wil ik graag aandacht besteden aan de blekerijen van Bennebroek, mede aan de hand van fraai kaartmateriaal uit 1659.

Cees Peper

Bronnen

B.C. Slingers, *350 jaar kerk en dorp Bloemendaal*;1986.

J. Vogel, *Een ondernemend echtpaar in de achttiende eeuw van de Haarlemse garenlintindustrie*, Cahier 2,1987.

S.C. Regtdoorzee-Greup Roldanus, *Geschiedenis der Haarlemmer Bleekerijen*, 1936.

De heer J.P.M. Peeperkorn verstrekke de kaart uit 1816, een oude foto en verder veel informatie over de Blekersvaart.

ARCHITECT J. PH. PEPER

Op 6 juni 2009 overleed mevrouw J.E. Zonderland-Peper. Mevrouw Zonderland was een enthousiast lid van onze vereniging en bezocht vaak onze ledenbijeenkomsten. Zij schonk de vereniging uit haar nalatenschap een bedrag, waar we haar natuurlijk zeer erkentelijk voor zijn. Dit is voor ons aanleiding aandacht te besteden aan haar vader, de architect J. Ph. Peper, van wie in onze omgeving enkele gebouwen bekend zijn en op wie zij heel trots was.

Adriaan Pauwlaan 5, hoek Crayenestersingel.

J.E. (Ank) Zonderland-Peper is 86 jaar geworden. Zij werd in Heemstede geboren als dochter van J.Ph. Peper en mevrouw M.W. Peper-Nederkoorn.

Haar vader, de architect Johannes Philippus Peper, werd geboren in 1891.

Hij was als architect actief van 1917 tot 1956 en overleed omstreeks 1980.

In onze omgeving staat nog steeds een aantal huizen van zijn hand.

Om te beginnen ontwierp hij zijn eigen woonhuis aan de Adriaan Pauwlaan 5, dat uit 1926 stamt. Het is een vrijstaand huis en staat aan deze laan op de hoek van de Crayenestersingel. Toen het gebouwd werd, was een groot deel van de omgeving nog bloembollengrond. Het huis oogt vrij modern voor die tijd en maakt een villa-achtige indruk. Het vertoont een zekere symmetrie, vooral op de eerste verdieping.

De bovenverdieping is voorzien van gepotdekselde (elkaar overlappende) planken, evenals de garage rechts van het huis. De ramen hebben roeden. De bloembakken van de ramen op de eerste verdieping en de boeiing langs het schuine dak van het huis en de garage zijn gedecoreerd. Peper woonde in dit door hem zelf ontworpen huis tot zijn overlijden omstreeks 1980.

Een huis er vlakbij, niet gebouwd door Peper overigens, stond een paar jaar geleden als

'zoekplaatje' in HeerlijkHeden. Mevrouw Zonderland reageerde prompt toen ze de oproep zag en gaf de oplossing van het raadsel. Het ging om het huis aan de Adriaan Pauwlaan 8, dat op de getoonde foto nogal verschilde van de huidige situatie. Zij had het meteen herkend, omdat ze als meisje aan de overkant op nummer 5 woonde en op nummer 8 vaak ging spelen.

Meer en Boslaan

In Heemstede heeft Peper een groot aandeel gehad in de bebouwing van de Meer en Boslaan, die van de Meerweg naar de Sportparklaan loopt. In 1932-1933 werden in één keer de panden met de nummers 4 tot en met 34 en 15 tot en met 43 ontworpen en gebouwd. Het zijn - op de nummers 39 t/m 43 na - blokken van vier wooneenheden. Het was een aanzienlijk bouwproject aan die nieuw te ontwikkelen laan.

De blokken zijn symmetrisch van indeling met aan weerszijden een vooruitspringende puntgevel met links respectievelijk rechts daarvan een balkon. De erker op de begane grond is in de gevelwand opgenomen. De kamer aan de voorkant bij het balkon heeft openslaande deuren. De tussenhuizen hebben elk ook een erker op de begane grond, die dus uitsteekt vóór de gevel. Op de zolderetages zijn op de schuine daken dakkapellen aangebracht. In sommige gevallen zijn steekramen toegevoegd voor extra licht in de zolderruimten.

De huizen zijn elk 6,50 m breed en hebben 8 meter diepe voortuinen. Daardoor ontstond, zoals in de correspondentie rond het bouwplan werd vermeld, "een ruime laan met kosteloos een plantsoen". De bouwer was A.H.W. van Sambeek, net als Peper afkomstig uit Heemstede.

Meer en Boslaan, Heemstede.

Villa Cranenburgh, Wagenweg 63 in Haarlem.

De Cranenburgh en smederij Felix

Een ontwerp van heel andere aard is de opvallende villa De Cranenburgh, het woonhuis voor de Haarlemse notaris R.C.A. Cranenburgh aan de Haarlemse Wagenweg 63. Het kwam tot stand in 1928/1929. Een eerder ontwerp van het Haagse architectenbureau Thunissen en Hendricks was niet naar de zin van mevrouw Cranenburgh. Ze vond het niet modern genoeg en zodoende werd de Heemsteder Peper ingeschakeld. De Cranenburgh ligt wat afzijdig van de weg maar valt op door zijn forse kubusvormige bouw, waarvan de vlakken steeds gedraaid staan ten opzichte van elkaar. De robuuste vormgeving wordt aan de zuidkant als het ware verzacht door de erkers en de ronde pergola. Het huis is op het zuiden georiënteerd. Het heeft twee etages en is opgetrokken uit roodbruine baksteen.

Het werd gebouwd op het terrein van de buitenplaats Spruijt en Bosch en ligt naast de gelijknamige witte villa op nummer 61 uit 1872. Even verder aan de Wagenweg op nummer 31-35 vinden we naast elkaar een winkel en een smederij van de firma Felix. Iets heel anders dan De Cranenburgh, meer utiliteitsbouw.

Smederij Felix aan de Wagenweg in Haarlem.

Het ontwerp van Peper uit 1920 is een combinatie van werken en wonen. Het kloeke gebouw heeft rechte vormen met drie bouwlagen en een plat dak. Het maakt een sobere indruk maar dat brengt de bestemming met zich mee. Links op 31 zit het elektra- en sanitairbedrijf van W.A. Felix. Dat deel heeft nog de uit 1920 stammende winkelpui. Rechts zit op nummer 35 sinds jaar en dag de smederij van Felix; dat deel heeft voor een deel nog de oorspronkelijke 6-ruitsramen. Tegen de zijmuur rechts staat één van de monumentale werkstukken van de smid.

Frederikspark 2 in Haarlem.

Tenslotte kwam in Haarlem aan het Frederikspark op nummer 2 in 1931 een villa gereed naar ontwerp van Peper. Hij kwam te staan op de plaats van de oude villa, die op de kelder na werd gesloopt. De schoonheidscommissie keurde het bouwplan eerst af omdat het nieuwe pand niet met de omgeving in overeenstemming zou zijn. Het huis werd tot 1986 particulier bewoond, daarna kwam er een Chinees restaurant in, dat van het Houtplein moest verhuizen. Nu zit er het Argentijnse restaurant Gonzalez.

Het huis staat op de hoek van de Baan en de Dreef. Ondanks de duidelijk later toegevoegde serre rechts en de royale luifel voor de ingang, beide met een duidelijke herinnering aan het Chinese restaurant, is de oorspronkelijke woonbestemming nog zeer herkenbaar.

Frans Harm

NASPEURINGEN NAAR ALEXANDER VAN TAACK TRAKRANEN

In zijn jonge jaren keek HVHB-lid J.W.G. van Doorn al naar een schilderij aan de muur bij zijn ouders, het interieur van de Grote Kerk in Haarlem. Enkele jaren geleden ging hij naspeuringen doen naar de schilder, Alexander van Taack Trakranen. Van Doorn ontdekte via de families Van Taack Trakranen en Teding van Berkhout ook enkele verbanden met Heemstede.

“Een schildering achter glas, jarenlang aan de muur bij mijn ouders. Duidelijk het interieur van de Haarlemse St. Bavokerk. In de linker benedenhoek stond zonder datum de signatuur A/V/Taack Trakranen. Min of meer deskundige kennissen hadden nooit van hem gehoord. Bij een taxatiedag in het Noord-Hollands Archief bleek de naam wel te vinden in de ‘schildersbijbel’, het Lexicon Nederlandse Beeldende Kunsten 1750-1950.

Alexander van Taack Trakranen

Nicolaas Alexander Frederik van Taack Trakranen signeerde als kunstschilder zijn werk met Alexander van Taack Trakranen. Hij werd op 1 februari 1885 in Haarlem geboren als zoon van Isaac van Taack Trakranen. Hij volgde een opleiding aan de Koninklijke School voor beeldende kunsten in 's Hertogenbosch en werkte van 1938 tot zijn overlijden in 1969 in Wassenaar. Hij is 84 jaar oud geworden.

Als zijn specialiteit worden bloemstillevens en portretten vermeld. In het Drents museum in Assen bevindt zich een

bloemstilleven van Alexander van Taack Trakranen. In 2005 ging bij het veilinghuis Christies in Amsterdam een gesigeneerd bloemstilleven van de hand voor € 600. Twee andere stillevens brachten op veilingen elders duidelijk minder op.

‘Uit den Bosch’

De kunstschilder Van Taack Trakranen was een kleinzoon van Nicolaas Trakranen (1819-1890). Deze had in 1884 bij Koninklijk Besluit toestemming gekregen de naam Van Taack aan de familienaam toe te voegen.

Nicolaas Trakranen was hoofd van de Amsterdamse handelsfirma Trakranen & Co. Na zijn redelijk late huwelijk in 1858 vertrok hij naar het toenmalige Nederlands Oost-Indië, waar hij president was van de factorij van de Nederlandse Handelmaatschappij te Batavia. Na zijn tropenjaren was hij korte tijd Minister van Koloniën en tot aan zijn overlijden president van de Nederlandse Handelmaatschappij.

*Interieur van de Grote Kerk in Haarlem, geschilderd door Alexander van Taack Trakranen.
(Foto: J.W.G. van Doorn)*

In 1857, vlak voor zijn vertrek naar Indië, had hij het buitenverblijf Uit den Bosch gekocht, toen nog gelegen in Heemstede. In zijn laatste levensjaren woonde hij er permanent en zowel hijzelf als zijn vrouw zijn er overleden, Nicolaas in 1890, zijn echtgenote Ida Helena Harting in 1902. In 1911 werd het oude huis afgebroken. Baron van Hardenboek van Ammerstol liet de tegenwoordige villa bouwen, die in de jaren zestig van de vorige eeuw de kraamkliniek en later de verpleegstersopleiding van de Mariastiching huisvesting bood.

Villa 't Clooster

Sophia Wilhelmina was de oudste dochter van Nicolaas van Taack Trakranen en Ida Harting, dus een tante van de kunstschilder Alexander van Taack Trakranen. Ze trouwde in 1882 met Jhr. Frederik Teding van Berkhout, directeur van de door zijn vader opgerichte Haarlemse Bankvereniging Teding van Berkhout & de Clerq. Het echtpaar woonde eerst in Haarlem, waar hun vier kinderen werden geboren, en later tot aan hun dood in villa De Viersprong aan de Zandvoorterweg 62 in Aerdenhout.

Portretten van Gerardina Aberson en Jhr. Pieter Maximiliaan Teding van Berkhout, geschilderd door neef Alexander van Taack Trakranen.
(Foto's: Iconografisch Bureau, Den Haag)

Alexander van Taack van Trakranen kreeg van de familie Teding van Berkhout opdracht tot het schilderen van diverse portretten. Bij het Iconografisch Bureau in Den Haag zijn van zijn hand zeven portretten bekend van leden van de familie Teding van Berkhout, aangetrouwde familie en relaties. Daarbij zijn de portretten van de Jhr. Pieter Maximiliaan Teding van Berkhout (1886-1966), zoon van Frederik Teding van Berkhout en Sophia van Taack Trakranen, en zijn echtgenote. Deze Pieter, administrateur van de theeplantage Goalpara op Java, was in 1916 getrouwd met Gerardina Aberson (1893-1944). De familie Aberson woonde van 1903 tot 1920 in villa 't Clooster op het landgoed Groot Clooster te Heemstede (tegenwoordig Hageveld).

Hoe kwam het schilderij van de Grote Kerk bij de familie Van Doorn?

De relatie met de familie Teding van Berkhout speelt naar alle waarschijnlijkheid ook een rol bij ons schilderij. Mijn vader kreeg het schilderij cadeau van de president-commissaris van het autobedrijf waaraan hij veertig jaar was verbonden. Deze president-commissaris was destijds ook directielid van kantoor Haarlem van de Twentsche Bank. Als zodanig zal hij nauw contact hebben gehad met Jhr. Frederik Teding van Berkhout jr., sinds 1931 bestuurder bij dit kantoor. Frederik Teding van Berkhout was een volle neef en leeftijdgenoot van de schilder.”

J.W.G. van Doorn

HET FAMILIEALBUM VAN DE KLEINDOCHTER VAN DE DOMINEE

ANNEKE LEKKERKERKER VERTELT BIJ FOTO'S VAN HAAR OUDERS EN GROOTOUDERS

Anneke Váhl-Lekkerkerker is de dochter van Ina Hazebroek en Aat Lekkerkerker. Grootvader van moeders kant had een kruidenierswinkel aan de Reek, grootvader van vaders kant was de dominee van de Nederlands-hervormde kerk in Bennebroek.

In het familiealbum zit een aantal bijzondere plaatjes, waar mevrouw Váhl ons bij vertelt.

“Mijn vader en moeder woonden als kind tegenover elkaar. Aan de ene kant van de Reek, op nummer 5, was de winkel van mijn grootvader Cor Hazebroek. Mijn moeder was enig kind en woonde met haar ouders bij de winkel. Schuin daartegenover, aan de andere kant van het water, stond op de hoek van de Schoollaan en Meerweg de oude pastorie van de Nederlands-hervormde kerk. Mijn vader, Aat Lekkerkerker, was de oudste zoon van de dominee.”

“Deze foto is gemaakt in september 1921. Mijn moeder, Klazien (Ina) Cornelia Hazebroek, staat als 5-jarig meisje voor het kruidenierswinkeltje van haar ouders aan de Reek 5. Met de versierde poppenwagen heeft ze een vierde prijs gewonnen. Dat staat op de foto gekrabbeld op het

bordje op de wagen. Ik vermoed dat het hier om een wedstrijd voor kinderen ging op de verjaardag van freule Willink, de laatste ambachtsvrouwe van Bennebroek. Zij was jarig op 3 september.”

“Mijn ouders gingen allebei naar De school met de Bijbel, de Willinkschool aan de Rijksstraatweg. Deze schoolfoto uit 1923 is voor mij heel bijzonder, omdat ze er allebei op staan. Mijn vader staat met een matrozenpakje vlakbij de meester; zijn jongere broertje Dik en zusje Liesbeth staan er ook op. Mijn moeder is de zesde van rechts op de tweede rij, met een grote strik in het haar.”

“Bij mijn grootouders aan de Reek waren in 1939 gemobiliseerde soldaten ingekwartierd. Deze gezellige foto is genomen op sinterklaasavond, 5 december 1939 . Mijn oma Anna Hazebroek was een enorme sfeermaakster. Ze was een meester in het maken van surprises en gedichten. De surprises had ze verstopt onder de rokken van de pop.”

“Dit is de huiskamer van de nieuwe pastorie aan de Binnenweg 59, die toen net was afgebouwd. Ook deze foto is genomen in december 1939, maar het verschil in sfeer met de sinterklaasfoto’s is opvallend. Bij de dominee was een officier ingekwartierd, luitenant Boersma. Zijn vrouw was door mijn grootmoeder Lekkerkerker uitgenodigd om te komen logeren. Van links naar rechts: mijn grootmoeder Stijntje Lekkerkerker-Schenkeveld, mevrouw Boersma, luitenant Boersma en met pijp mijn grootvader dominee Jacob Lekkerkerker.”

“Dit is de oude pastorie op de hoek van de Schoollaan en de Meerweg, gefotografeerd nadat het domineesgezin naar de nieuwe pastorie aan de Binnenweg verhuisd was. Op de gevel staat een bord met de tekst: Carlier & Van Til, oignons à fleurs; de nieuwe bestemming is een handel in bloembollen. Het huis was, zo weet ik van mijn familie, te koud en te ongezellig om in te wonen. Er waren acht kachels nodig om het dragelijk van temperatuur te maken, plus eentje in de marmieren hal die de ergste kou of zelfs vorst moest wegvangen. Pas rond 1927 (mijn grootouders woonden er vanaf 1923) kwam die stookplaats in de hal erbij door een extra toelage van de kerk, lees mevrouw Willink. Toch jammer dat het 17e eeuwse huis is afgebroken.”

“Deze foto heeft mijn vader Aat Lekkerkerker in 1960 gemaakt. Het pand met de trapgevel aan de Binnenweg 10, kent iedereen wel. Zo is goed te zien hoe de oude pastorie vroeger beeldbepalend op de hoek stond. Het huis is begin jaren '60 afgebroken.”

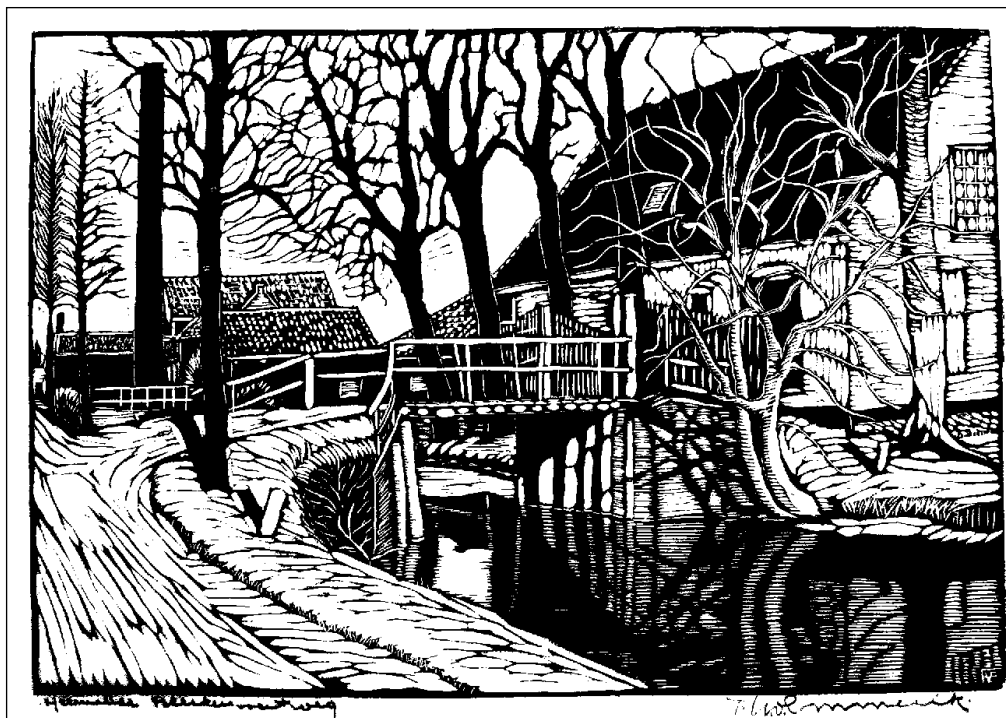
“Eind jaren '30 zag de brug over de Bennebroekervaart er vanuit de oude pastorie zo uit. De palen en het hek hebben een andere vorm dan nu. Ook het deel links van de brug is behoorlijk veranderd met nieuwbouw en een parkeerterrein. De foto is gemaakt door mijn vader.”

Marloes van Buuren

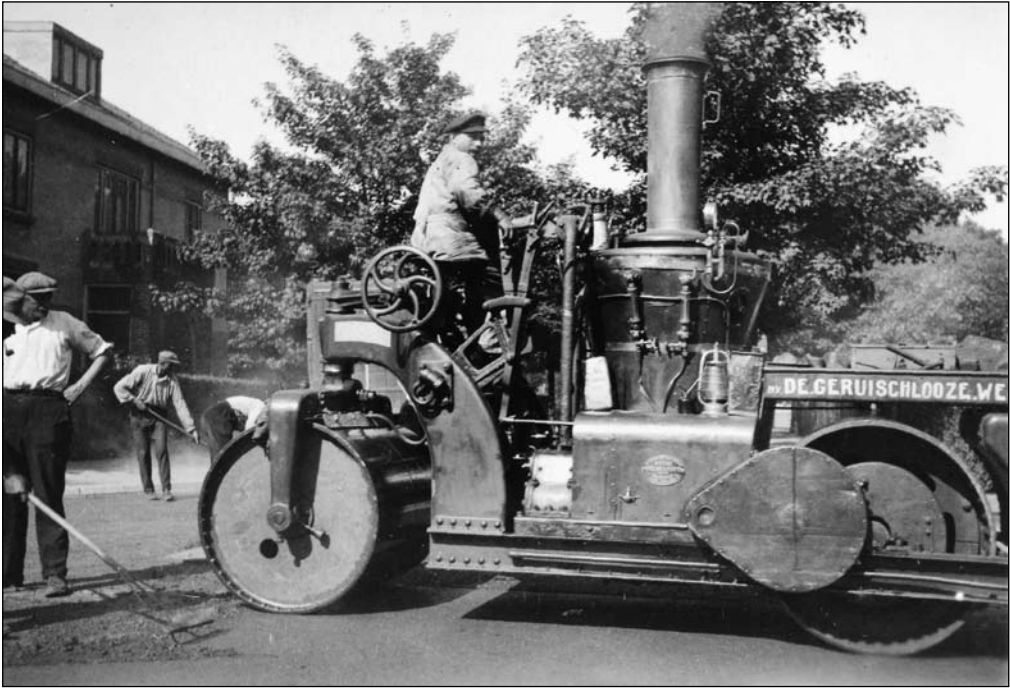
- * Mevrouw W. Cox-Hofman van de Heemsteedse Apotheek aan de Binnenweg schonk een oude foto van het uit 1884/1885 daterende pand, dat oorspronkelijk villa Landzicht heette. Vanaf 5 november 1930 is de apotheek op deze plek gevestigd.
- * Een artikel met illustraties 'Glas in beton is een deel van de architectuur...' over de bouw van de Gereformeerde Pinksterkerk. Verschenen in tijdschrift *De Spiegel* van 13 juli 1957.
- * Mevrouw Trudy Wilhelmus uit Nederweert stuurde een oude reclameaanbieding afkomstig van kruidenier Zwetsloot in Lisserbroek en Bennebroek met het middenstandsrijm: "Reeds meer dan 50 jaar... leveren wij de beste waar". Aangetroffen bij het opruimen van de papieren van wijlen Carol Wilhelmus uit Hillegom en Gré Elstgeest uit Bennebroek.
- * Van ons lid de heer F. Dercksen uit Bennebroek ontvingen we een Supplement van het boek *Drie eeuwen het geslacht Dercksen* (oktober 2009).
- * Persoonlijke VOHB-archiefstukken van oud-penningmeester A.J. Olthaar uit Vorden.

Literatuur

- * M. Burggraaf en J.C. Keuning: *Zorg voor de historie: visie landgoed Meer en Berg te Heemstede*. 2008. Scriptie Wageningen University.
- * Sinds 2009 verschijnt halfjaarlijks een commercieel glossy tijdschrift *Impressie*. Het is een uitgave van Samo Media met medewerking van o.a. het Winkelcentrum Heemstede (Binnenweg-Raadhuisstraat) en de gemeente. Intussen zijn twee edities uitgekomen.
- * In het magazine *Miljonair* is een artikel gewijd aan Heemstede, getiteld 'Heemstede;

Houtdruk van de Blekersvaartweg door F.H. van Emmerik. Rechts van het bruggetje (nu de stenen Vaartbrug) ligt het woonhuis van de familie Reinierse van Wasserij Anna. De schoorsteenpijp is van dezelfde wasserij. De afbeelding moet in ieder geval van vóór 1935 zijn, toen het zuiden van de Jan van de Bergstraat op deze plek gebouwd werd.

*Stoomwals van NV De Geruischlooze Weg, de firma die o.a. de Heemsteedse Dreef aanlegde.
(Foto uit album van 1935 voor Jan Schelling, directeur Openbare Werken Heemstede)*

stil geld, diepe gronden' (november-december 2009, blz. 52-57).

* In het septembernummer 2009 van het blad *Landschap Noord-Holland* nemen de Overplaats van de Hartekamp en het Bennebroekbos een centrale plaats in in het artikel 'Landschap Noord-Holland investeert in buitenplaatsen' (pag. 14-17).

Landschap Noord-Holland gaf onlangs een fraaie folder uit onder de titel 'Vrienden van Leyduin investeren in hun landschap'.

* Zustervereniging Ons Bloemendaal wijdde het zomernummer 2009 aan het landschap en de landgoederen van Meer en Berg in Bloemendaal tot het Huis te Bennebroek.

* De heer Jan Gozeling publiceerde in *De Heemsteder* van 2 december 2009 zijn herinneringen aan de zogeheten Sinterklaasrazzia in Haarlem en Heemstede, die op 6 december 1944 plaatsvond. Een (illegaal geplaatste) gedenkplaat in het stationsgebouw van Haarlem vormt een zichtbare herinnering aan de ongeveer 1300 mannen die uit Zuid-Kennemerland zijn opgepakt en voor dwangarbeid zijn gedeporteerd naar Praest (tegenwoordig gemeente Emmerik), Brien en (district Kleef) en vooral Rees.

* Ben Poelman schreef een uitvoerige bijdrage in het tijdschrift: *De Weergever* (31e jaargang, nr 4, 2009, blz. 19-28) getiteld 'Bovema – Hoe Ger Oord jr. een imperium opbouwde'.

Hij citeert daarin deels uit het artikel over het Gramophone House dat verscheen in *In HeerlijkHeden* 139 (januari 2009), maar nam uit een ouder artikel over dat het huis rond 1900 voor H.M.A. Krieger werd gebouwd. In *HH* 139 valt echter te lezen dat Krieger het huis in 1911 kocht, terwijl het al 18 jaar daarvoor als Villa Interlaken verkocht werd en er zeker al eerder stond. Architectuurhistorica Mariëtte Polman dateert het gebouw op circa 1870.

Op 18 november 2009 was Bovema nog even landelijk in het nieuws omdat op die datum een halve eeuw geleden de toen achttienjarige Peter Koelewijn met het bandje Peter

en zijn Rockets vanuit Eindhoven naar Heemstede reisde om in de platenstudio het lied 'Kom van dat dak af' op te nemen. Die ene rocksong stond spoedig op de Nederlandse en Vlaamse hitlijsten nummer één en maakte de zanger volgens een interview in *De Standaard* van 14 november in één klap multimiljonair.

* Heemstede is een gewilde plaats voor opnames van televisieseries, commercials en films. Dit blijkt uit het personeelsblad van de gemeente Heemstede *Vit@* (nr. 26, sept. 2009). Veel fragmenten worden binnenshuis gefilmd en zullen op televisie of in de bioscoop niet direct herkenbaar zijn. In de periode 1997 tot 2009 zijn liefst 39 verschillende filmopnames en hun locatie beschreven. Daar komt nog bij dat voor *Goede Tijden Slechte Tijden* regelmatig filmopnamen in Heemstede hebben plaatsgehad o.a. bij het Grotstuk, Groenendaal, de Vrijheidsdreef, de Camplaan, de fietsenstalling van Hageveld en het voormalige postkantoor aan de Binnenweg.

* Het Heemsteedse schrijverspaar Olga van der Klooster en Michel Bakker heeft na bijna zeven jaar onderzoek een nieuw standaardwerk op de markt gebracht getiteld *Architectuur en bouwcultuur in Suriname* (Uitgeverij KIT Publishers). Op 12 november is het eerste exemplaar uitgereikt aan president Ronald Venetiaan van Suriname en een dag later het tweede aan minister Edwin Wolf van Onderwijs en Volksontwikkeling in Fort Zeelandia.

Monumenten en diversen

* In 1923, toen de Johan van Oldenbarneveltlaan nog gemeente Heemstede was, is naar een ontwerp van de Heemsteedse architect Hendrik Korringa het protestantse kerkgebouw Nieuw Vredenhof gebouwd, met z'n karakteristieke houten torentje. In 1967 is de kapel gerenoveerd en uitgebreid. Het sinds september 2009 gesloten godshuis hoort

Alhoewel de bouw van de brug nog niet voltooid is rijdt de stoomtram al over de Glipperbrug. (Foto uit album van 1935 voor Jan Schelling, directeur Openbare Werken Heemstede)

nog altijd bij de kerkelijke gemeente Heemstede. Vanwege het in bouwkundig opzicht historisch belang heeft de gemeente Haarlem dit bouwwerk onder inventarisatienummer 05452 op de gemeentelijke monumentenlijst gezet.

* Omstreeks 1955 is de Wippervaart gedempt. Deze dorpsvaart, gegraven in de jaren 1664-1665, liep van de Zandvaart/haven tot de Camplaan ter hoogte van hotel-restaurant-café Van Ree, sinds 1957 de Pinksterkerk. Bij de Van den Eijndekade stond vroeger de gemeentelijke gasfabriek. Daar was een zwaaihaven waar schepen kolen losten.

De voormalige vaart/zwaaihaven wordt weer uitgegraven als onderdeel van bouwproject Watertorenplan, tegenwoordig Privilege genoemd. In 2010 worden op De Waterhof/plandeel Raster aan het water circa 90 koopwoningen (appartementen en eengezinshuizen) gerealiseerd en 1.500 vierkante meter kantoorruimte.

De nieuw te bouwen brug over de Van den Eijndekade krijgt de toepasselijke naam Zwaaihavenbrug. Er was een prijsvraag uitgeschreven en de naam werd gekozen uit zo'n 300 inzendingen.

* Letterkundige Geerten Meijning schreef op verzoek van galeriehoudster Willem Snitker het gedicht 'Ode aan Heemstede' en Snitker vervaardigde daarbij een houtsnede waarbij hij zich liet inspireren door het Groenendaalse bos.

* Tot 13 december 2009 wijdde galerie AmstelArt aan het Wilhelminaplein een tentoonstelling aan de Heemstedse kunstschilder Louis Hartz (1869-1935).

* Kinderboekenschrijver en filmster Dick Laan filmde in 1944 vanuit zijn woning de Wagnerkade in oorlogstijd. Beelden hiervan zijn verwerkt in de NPS-televisiedocumentaire *De Oorlog*. In het op 29 november uitgezonden deel 6 zijn ook de herinneringen van mw. Nel van de Wardt-Kikkert uitgezonden, die naast de familie Laan woonde. (Nog te zien op Uitzending gemist.)

* Een door professor Tom Gehrels ontdekte planetoïde/asteroïde ofwel kleine planeet is vernoemd naar Godfried Bomans (nummer 23404 van in totaal 228.203). Gehrels werd in 1925 geboren in de Haarlemmermeer, woonde in de Tweede Wereldoorlog op de Crayenestersingel 18 (nu 28) en verhuisde daarna naar de Universiteit van Tucson, Arizona. In de beroemde sterrenwacht van Palomar ontdekte hij honderden objecten in het heelal, waaronder op 15 september 1972 een asteroïde, aanvankelijk aangeduid met 1972RG. De naam 'Godfried Bomans' is begin december 2009 bekrachtigd door de Internationale Astronomische Unie. 'Bomans' draait in bijna 3,5 jaar om de zon en beweegt zich op een afstand van 257 miljoen tot 426 miljoen kilometer van de zon, in de ruimte tussen de planeten Jupiter en Mars.

* Heemstede is sinds november te vinden op Google Maps. Daarop is nu heel Haarlem en Heemstede beschikbaar. Het betekent dat via <http://maps.google.com> kan worden ingezoomd op straten, lanen, pleinen, huizen en andere detailgebieden. Van gefotografeerde personen zijn de gezichten veelal enigszins afgeschermd.

Hans Krol

REACTIES VAN LEZERS

Autocoureur Lex Beels, HH 142

Van Hans R. Beels uit Heidelberg, de zoon van Lex Beels, ontvingen we een enthousiaste reactie op het artikel over zijn vader, dat een vriend hem had toegestuurd. De heer Beels geeft als aanvulling zijn lezing van de overdracht van het Oude Slot aan de gemeente Heemstede:

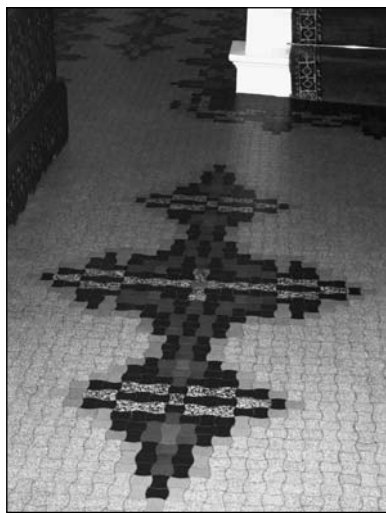
“Mijn grootvader had de gemeente Heemstede in 1924 aangeboden het Oude Slot in zijn geheel weer op te bouwen. Hij had aangeboden 500.000 gulden ter beschikking te stellen en de gemeente moest daar nog 250.000 gulden bij doen. Voor de wederopbouw was namelijk volgens de gemaakte plannen 750.000 gulden nodig. (Redactie: wij twifelen aan dit bedrag.)

De gemeente ging hier echter niet op in, daar men de grond voor uitbreiding van Heemstede nodig had. De gemeente legde een koopcontract voor met zeer geringe waarde, waar mijn grootvader jaren lang niet op in ging.

De brug met de bollen was uniek in Nederland en de gemeente eiste dat mijn grootvader hem zou restaureren. Monumentenzorg werd ingeschakeld en de gemeente eiste 10.000 gulden voor de restauratie van de brug en dreigde met onteigening.

Daar mijn grootvader na het afwijzen van zijn aanbieding tot wederopbouw van het gehele slot er niets in zag om op de gemeente-eisen in te gaan, werd het grondstuk onder de dwang van de zgn. nodige restauratie voor een gering bedrag door de gemeente opgeëist.”

Verslag Open Monumentendag 2009, HH 142

Fragment van de krakelingenvloer in de hal van Van Merlenlaan 40. Dezelfde tegeltjes liggen ook in het vestibule. (Foto: Marloes van Buuren)

De heer Gerard Bettink schreef ons naar aanleiding van de informatie over de krakelingenvloer in de OLV Hemelvaartkerk: “Een vergelijkbare vloer, met dezelfde tegeltjes en een iets ander motief, maar in dezelfde stijl, bevindt zich in het woonhuis van Merlenlaan 40 te Heemstede. Deze vloer in de vestibule en de hal is gelegd in het voorjaar van 1928 en heeft een oppervlakte van ruim 14 vierkante meter.”

We hebben natuurlijk dankbaar gebruik gemaakt van het voorstel om een foto te komen maken. Daarbij viel ook de naam van het huis op, Vertuid. Dit is een scheepsterm. Een schip vertuien betekent dat je het van voren en van achteren met een anker vastlegt. Het huis is in 1927/1928 door Bouwbureau J.E.

Baalbergen & A. Volkers gebouwd in opdracht van de eerste bewoner, die zijn hele leven gevaren had.

‘De horeca van Heemstede en Bennebroek in verleden en heden’, HH 142

De heer W.A.A.M. van Seggelen schreef ons:

“Met belangstelling nam ik kennis van de inhoud van de Special bij HH 142. Op pagina 7 wordt een korte alinea gewijd aan de Geleerde Man te Bennebroek.

'Vertuid' is de naam van het huis Van Merlenlaan 40 in Heemstede. (Foto: Marloes van Buuren)

Een interessante aanvulling is het wellicht om te weten dat de Geleerde Man ook een rol heeft gespeeld in de politieke geschiedenis van Nederland in de 19e eeuw. In de jaren 1840 was de herberg ook de vergaderplaats van de zogenaamde Papo-Thorbeckianen. Dit waren katholieken die sterk liberaal gezind waren, die sympathie voor de liberale voorman Thorbecke (1796-1872) hadden en gegroepeerd waren rond het blad De Tijd te Amsterdam. In de Geleerde Man besloten deze katholieken Thorbecke te steunen, waardoor het mogelijk werd de nieuwe grondwet van 1848 in te voeren."

'Persoonlijke herinneringen', HH 142, website

Kortgeleden namen we op onze website een paar korte verhalen op, persoonlijke herinneringen van de heer Frans Rosenhart. Naar aanleiding van een reactie van iemand die om persoonlijke redenen moeite had met de inhoud ervan, hebben we na overleg deze weer van de site verwijderd.

Marloes van Buuren

NIEUWE LEDEN

Heemstede

Mevr. H. Kuiper
 Mevr. J.C. Bonkenburg
 Dhr. A.J. Verdonschot
 Mevr. O.M.B. Venhuizen-Lohman
 H.C. de Wit
 Dhr. C.M.M. Buur

Bennebroek

C. van der Elst

Zandvoort

Mevr. C. Kemp - v.d. Mije

INTERESSANT IN DE REGIO

De themazaal over kerken op de expositie 'Help, een monument'. (Foto: Nicole Post Design)

Expositie: Help, een monument

Nog tot 20 februari is in het Historisch Museum in Haarlem 'Help, een monument' te zien. Deze tentoonstelling brengt de honderden Haarlemse monumenten op een bijzondere manier in beeld.

De bezoeker ziet onder meer hoe leeg en kaal Haarlem er zonder monumenten uit zou zien en krijgt een inkijkje in de interieurs van een aantal monumentenbezitters.

Er is een themazaal over kerken met extra aandacht voor de Kleverparkkerk en de Bakenesserkerk, die beide een andere dan de oorspronkelijke kerkelijke bestemming gekregen hebben.

Lezers van ons blad krijgen op vertoon van dit nummer van HeerlijkHeden bij de kassa van het museum een mooi uitgegeven historische wandeling van het Historisch Museum naar Dreefzicht (La Place) inclusief een bon voor een gratis kop koffie of thee bij La Place. Deze aanbieding is geldig tot en met 20 februari 2010.

Historisch Museum Haarlem, Groot Heiligland 47, www.historischmuseumhaarlem.nl.

Expositie: Vorstelijk tuinieren

Wellicht bent u na het artikel over de boomgaard bij het Huis te Manpad geïnspireerd ook meer over andere bijzondere tuinen te weten te komen. Van 30 januari t/m 2 mei is in Teylers Museum de tentoonstelling 'Vorstelijk tuinieren' te zien over de belangrijkste koninklijke tuinen van de afgelopen 400 jaar. Vermeldenswaardig zijn de tentoongestelde originele aquarellen van Highgrove Florilegium, een prestigieus boek met bloempportretten uit de tuin van de Britse kroonprins.

Teylers Museum, Spaarne 16, Haarlem, www.teylersmuseum.nl

Expositie: Judith Leyster

Tot 9 mei is in het Frans Hals Museum een expositie van werk van de Haarlemse meesterschilder Judith Leyster te zien. Zeer bijzonder is daarbij ook een nooit eerder tentoongesteld schilderij, dat kortgeleden 'herontdekt' werd.

Judith Leyster is in 1609 in Haarlem geboren, maar ze woonde de laatste twaalf jaar van haar leven in Heemstede. Ze was sinds 1633 het enige vrouwelijke lid van het Haarlemse Sint-Lucas(schilders)gilde, leerlinge van Frans Hals en ze geldt in de kunstgeschiedenis als de eerste vrouwelijke meesterschilder.

Op 1 juni 1636 trouwde ze met de kunstschilder Jan Miense Molenaer (1610-1668).

In 1648 kocht het echtpaar een klein buiten in Heemstede, hofstede Het Lam in Pauwenbos (Groenendaal). Judith Leyster is op 10 februari 1660 begraven op het kerkhof van de 'Heemsteder Kerck' aan het Wilhemina-plein, destijds Kerkplein genoemd.

Van Leyster is een klein oeuvre bekend van met volledige zekerheid slechts 18 werken.

Bij gelegenheid van haar 400ste geboortejaar is in 2009 een tentoonstelling aan haar gewijd in de National Gallery of Art in Washington. Dezelfde tien doeken die daar getoond werden plus het nieuw ontdekte 'Blompotje' zijn nu in Haarlem te zien.

Uit de boedelinventaris van het schilderspaar was bekend dat er een "blompotje van juf... Molenaers 1654" moest zijn. Dat schilderij met exact dezelfde ondertekening en datering blijkt eind jaren zeventig voor ongeveer 500 euro bij een kunsthandel te zijn aangeschaft door mevrouw Luck uit Oostende. Met het oog op een tentoonstelling in Haarlem heeft de Belgische eigenares haar kostbare bezit in augustus aan het Frans Hals Museum gemeld. Nadat conservator Anna Tummers de echtheid had vastgesteld, is de vondst begin december wereldkundig gemaakt. Afgebeeld is een bloemstillevens: een Chinese vaas met een gemengd boeket bloemen waaronder tulpen, lelies, een anjer en een iris. De geschatte verkoopwaarde is volgens kunstkeners ergens tussen de 500.000 en 1 miljoen euro.

Voor de duur van de expositie is het doek in bruikleen gegeven.

Frans Hals Museum, Groot Heiligland 62, Haarlem, www.franshalmuseum.nl

Expositie: 150 jaar Koninklijke Algemeene Vereeniging voor de Bloembollencultuur

Tot en met 16 mei is in museum De Zwarte Tulp in Lisse een tentoonstelling te zien ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Koninklijke Algemeene Vereeniging voor de Bloembollencultuur. De geschiedenis van de bloembollensector wordt belicht aan de hand van de Canon van de Bloembollenstreek.

Museum De Zwarte Tulp, Grachtweg 2a, Lisse, www.museumdezwartetulp.nl

Boek: Hollandse polders

Onlangs verscheen van de hand van Willem van der Ham een naslagwerk over de totstandkoming van de Hollandse polders en droogmakerijen, met veel aandacht voor de geschiedenis van het landschap en z'n bewoners. Ook onze regio komt aan bod.

Hollandse Polders, Willem van der Ham, Uitgeverij Boom, € 29,95

UITVOORRAAD LEVERBAAR

De HVHB heeft voor de geïnteresseerde lezer nog een aantal uitgaven in voorraad die misschien nog niet allemaal in uw boekenkast staan. Dit kan een welkome aanvulling zijn van hetgeen u al wel heeft. Tussen haakjes staat het jaar van verschijnen.

U kunt uw wens kenbaar maken aan Marloes van Buuren
(023- 5290756, marloes.van.buuren@planet.nl)

	Verkoopprijs in euro
De geschiedenis van het Huis te Heemstede (1952) (3 delen in 1 boek)	13,50
Deel 1 Schets van het leven van A. Pauw (1948)	4,50
Deel 2 Enkele gegevens omtrent Adriaan Pauw en het slot van Heemstede (1949)	4,50
Deel 3 Het huis en de Heren van Heemstede tijdens de Middeleeuwen (1952)	4,50
Wees- en armhuis te Heemstede 1796-1861(1952)	8,00
Geschiedenis van Onderwijs in Heemstede deel 2 1800-1954 (1954)	5,00
Historie hofstede Paradijs later Meer en Bosch (1960)	4,00
Reproductie kaart Claes Janzoon Visscher uit 1724, Haarlemmermeer en omgeving (1976)	4,50
Poort van het Oude Slot (tekening P. Kapsenberg) (1980)	4,50
Zo zijn Heemstede en Bennebroek (1984)	4,00
Adriaan Pauw (1585-1653), staatsman en ambachtsheer (1985)	10,00
Verjaardagskalender met reproducties van oude prenten van Lutgers (1986)	1,00
De geschiedenis van het buitengoed Bosbeek in Heemstede en van het adellijk geslacht Van Merlen (1987)	6,00
Van achter de Blauwen Engel: Hervormd Heemstede in de 17e eeuw (1987)	2,50
Eiland in de stroom, Hervormd Heemstede in de 18e eeuw (1988)	6,50
Heemstede-Bennebroek 1907-1931: een gids door de jaren (1988)	2,00
Gezondheidszorg in Heemstede(1988)	6,00
Heemsteedse Gemeentepolitiek in de jaren tussen omstreeks 1750 en 1900 (1989)	1,00
Heemstede, Berkenrode en Bennebroek; drie heerlijkheden in Zuid-Kennemerland (1992) *	8,00
Kroniek van het jaar 1895 Heemstede en Bennebroek (1994)	2,00
De tijden veranderen: burgemeesters Heemstede en Bennebroek 1811-1997 (1997)	9,00
Vijftig jaar van oud naar nieuw 1947-1997 (1997)	4,00
Een wandeling door Heemstede en Bennebroek, videoband (1997)	4,00
Een wandeling door Heemstede en Bennebroek, DVD (1997)	6,00
Ons dorp Heemstede en Bennebroek. Geschreven voor de jeugd (1997)	1,50
Hartekampkaart uit 1706; facsimile-uitgave en een toelichting (1999)	2,50
Zorg aan de duinrand: Kennemeroord, Kennemerduin, Parkzicht, Westerduin (2000)	10,00
Vier eeuwen Vooroekoek-Ipenrode; een historische buitenplaats in Heemstede (2001)*	7,00
Facsimile van kaart van W.Blaeu uit 1631 van Rijnland en Amstelland (2004)	3,00
Monumenten van Heemstede: een keuze uit de parels van de Heerlijkheid (2004)	10,00
Monumenten van Heemstede en Bennebroek: opnieuw een keuze uit de parels van de Heerlijkheden (2005)	12,00
Heemstede na de grenswijziging (2008)	10,00
HeerlijkHeden vanaf nummer 124 per los nummer	4,00

De twee met een * gemarkeerde boeken zijn samen als aanbieding te koop voor 12,00